

Framsyn Nr 2 2005

Nr 2 På väg framåt

Ny vind från verkstadsgolv och gammal fläktfabrik

Försvarsreformen måste ledas uppifrån, men det nätverksbaserade försvaret (NBF) ska byggas på verkstadsgolvet. Det säger generalmajor Michael Moore, som är chef för strategiledningens utvecklingsstab vid Högkvarteret. Insatsförbanden och NBF-utvecklingen har länge gått på två parallella spår där NBF varit något i fjärran. Nu har vi fått spåren att gå ihop. NBF ska också vara något här och nu.

Men det långsiktiga finns fortfarande kvar försäkrar Per Nilsson från det nybyggda ledningslaboratoriet i Enköping.

-Hjulen har stannat i den gamla fläktfabriken. Nu blåser kunskapens vind, säger Per Nilsson som inte har svårt att se symboliken.

I Enköping byggs ledningssystemet för det nätverksbaserade försvaret. Staberna ska samverka bättre och snabbare. Det kräver nya verktyg och nya metoder. Hur det går med det utvärderas av FOI.

Det svenska nätverkstänkandet är fortfarande hårdvaluta. Det tillsammans med vårt totalförsvarskoncept och vårt goda rykte för internationella insatser har gett oss en plats bland de stora. Man vill få rätt effekt av insatsen. Det räcker inte med att vinna kriget. Freden ska vinnas också. USA:s svårigheter i Irak börjar redan ge bränsle för en omprövning. Tankesmedjan Rand konstaterar att nätverkets information stannade kvar på den höga nivån. De stridande förbanden visste inte mycket om motståndaren. De tunga stridsvagnarna kompenserade bristen på lägesbild.

Det finns en kritik mot NBF för att vara för tekniktungt och toppstyrt. Men det finns också en annan bild av försvaret. Det är mycken påhittighet på verkstadsgolvet. Och det knyts lokala samarbeten mellan forskare och militärer.

När försvaret övar i Norrköping prövas nya idéer i liten skala. Små radiostyrda spaningsfordon samsas med 60 ton tunga stridsvagnar med kamera på eldröre, som gör att besättningen kan se runt gathörnet. Norrköping finns i en tredimensionell datormodell som FOI skapat. FOI och Markstridsskolan i Kvarn utvecklar ett ledningssystem för kompani.

NBF består av många små projekt ledda av entusiastiska officerare. En del tycker sig uppleva en ny vår efter decennier av rutinarbete. De får också en grundläggande utbildning i vetenskapliga metoder som de lär sig med distansundervisning. Eller snarare nätverksbaserad undervisning. Läraren är inte van vid så motiverade elever. De övar på sin egen verklighet.

Verkligheten känns också nära när soldaterna övar. Det är lätt att märka att man inte längre lär sig för att göra befälet lagom nöjt. Man lär sig därför att kunskaperna kan behövas i verkligheten.

Denna verklighet kan möta svenska soldater utomlands. Robert Nylén menar att det är lika viktigt att rädda en saknad soldat som en saknad stridsflygare. Det är lätt att glömma bort människan i allt tal om teknik och stridsgrupper, säger han. Bakom allt detta är det ju ändå människor och för dem har försvaret ett stort ansvar.

-Riktigt stora svenska förluster är något som vi inte har upplevt. Men om det händer, vad händer då? Det frågar sig Torsten Björkman, professor vid Försvarshögskolans ledarskapsinstitution. Han tror att risken för förluster är större vid FN-operationer än vid en EU-insats. FN-förbanden håller inte EU-förbandens militära klass och FN tenderar mer och mer att gå i strid.

Och så slutligen något om hoten. Vid en stor internationell konferens på Försvarshögskolan menade terroristforskare att vi vet väldigt lite om terrorismens drivkrafter och undrade om man forskade på rätt saker.

Terrorismen har tagit över hotet från öst som den stora faran. Men FOI:s forskare oroas över utvecklingen i Ryssland. Den negativa utveckling som funnits i flera år förstärks. I praktiken har Ryssland återgått till att vara en enpartistat, säger Jan Leijonhielm.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Innehåll

Nr 2 På väg framåt.....	2
Här och nu måste även gälla för NBF.....	4
Friska nätverkssvindar i gamla fläktfabriken.....	7
Stabsarbete - lika lätt som att bygga hus.....	9
Planering i flygande fläng.....	12
Informationsmörker över Irakfronten.....	12
Boktips.....	14
Markus i mörker.....	15
nbäddad i det digitala Norrköping.....	15
Bristande kunskap om terroristers drivkraft.....	18
Fakta: Cats.....	20
Farligt uppdrag med rätt att bli räddad.....	21
NBF-utvecklare lär sig i nätverksskola.....	23
Forskarna varnar för ryska björnen.....	25
”Politikernas intresse för försvaret är svagt”.....	28

Här och nu måste även gälla för NBF

Det nätverksbaserade försvaret (NBF) har länge varit ett mål i fjärran. Men för Michael Moore, chef för strategiledningens utvecklingsstab, har reformeringen av försvaret högsta prioritet. Han är också optimistisk inför lösningen på dagens problem.

-Jag tycker vi talar för mycket om de pengar försvaret har förlorat och för lite om de 37 miljarder kronor vi fortfarande har kvar, konstaterar han.

Av Jan-Ivar Askelin

Försvarsreformen. Det har talats mycket om den de senaste fem, sex åren. Men försvaret har inte varit tydligt om vad som egentligen har menats. Nu har vi i Högkvarteret lagt ner ett stort arbete på att definiera reformen och då kommer det nätverksbaserade försvaret (NBF) in i ett ramverk.

Det säger generalmajor Michael Moore som är chef för strategiledningens utvecklingsstab. För honom är NBF inte något i fjärran utan något som ska ske här och nu.

-Jag vill få ut effekt av detta varje månad, och varje kvartal ska vi se något nytt av NBF som påverkar förbanden, säger han.

-Det har funnits olika synsätt här i huset och bland politikerna om vad som är viktigast i reformen. En del har sagt att NBF är det viktigaste. Andra har framhållit förmågan till internationella insatser. Nu har vi kommit fram till åtta delmål. De som ska styra en så här stor förändring måste ha tydliga mål, en karta som visar vägen till målen och ett system för uppföljning. Om kursen är fel ska den kunna rättas till. Det här har försvaret saknat i över fem år, och då har reformarbetet blivit mycket av fritt valt arbete. Alla har haft sin egen bild av reformen, som de jobbat utifrån.

Hot och samhälle förändras

-Vi måste titta på den värld vi lever i. Jag tycker att det är slående hur hoten, samhället och världen förändrats så enormt mycket. Det enda sättet att hantera hoten är att göra det tillsammans. Vi kan inte längre stå vid kust och gräns och ha ett nationellt perspektiv, utan vi måste ut i världen och vara med och dämpa kriser och konflikter.

-Det som har hänt, och som har varit förvirrande, är att det hänt flera saker samtidigt. Kalla kriget tog slut. IT-revolutionen kom. Med IT-revolutionen och det ökande resandet kom också globaliseringen. Tsunamikatastrofen är väl ett tydligt exempel på att det som sker långt bort kan påverka oss väldigt mycket och väldigt direkt.

Michael Moore säger att många av oss nog satte likhetstecken mellan det kalla krigets slut och förändringen. Men det händer så mycket mer. Exempelvis att vi skiftar samhällsform till ett kunskaps- och informationssamhälle.

-Jag hörde nyligen chefen för Utrikespolitiska institutet, Tomas Ries, beskriva hur vi gått igenom fyra epoker. Jägar- och fiskarsamhället efterträddes av jordbrukssamhället. Sedan kom industrisamhället och nu har vi informationssamhället. Den första övergången tog tusentals år. Den andra hundraårens. Och nu

Foto: Martin Naucier

dånar informationssamhället in på några decennier. Då är det inte så underligt att det är stökigt att ställa om en hel försvarsmakt. I synnerhet inte en som har varit så isolerad som den svenska.

-En insikt som jag fått med tiden är att det som vi kallar informationsrevolution är ett naturligt tillstånd för en generation som är uppfödd med datorer och mobiltelefoner. Och kalla kriget är nu för många lika abstrakt som andra världskriget var när jag växte upp. Det är lätt att glömma bort det här när man ska förklara reformen.

Måste hantera kriser där de uppstår

I den reformerade Försvarsmakten finns det, enligt Michael Moore, två dimensioner -den nationella och den internationella.

-Om något händer som är riktat mot Sverige måste vi kunna möta det. Och vi måste kunna hantera kriser där de uppstår. Poängen är att det är samma försvarsmakt som ska sköta båda sakerna. Vi kan inte ha två försvar samtidigt.

Vad gäller själva reformen pekar Michael Moore på tre områden som handlar om insatsfokus, arbetssätt och kultur.

-Det viktigaste och svåraste är att skapa en starkare koppling till insatsförbanden. Insatsförbanden måste leva över tiden och inte bara produceras under ett år. Fortfarande finns det för mycket av "produktionssyn" i försvaret. Vi investerar enorma belopp i något som vi inte fullt utnyttjar. Vi utbildar för "förråd". Den här omställningen kommer givetvis att märkas mest hos armén och amfibieförbanden, som har de soldattunga enheterna. Vi talar här om att skapa semiaktiva förband.

-Förbanden ska också fungera ihop med andra. Inte bara andra svenska förband utan också tillsammans med andra utländska förband. Det ska vara joint och combined, som det heter internationellt. Markförband ska kunna fungera ihop med flygförband. Det får inte vara kvar försvarsgrensgränser. Det är också det här som är drivkraften med det nätverksbaserade försvaret. Detta är inte lika utmanande som att skapa insatsförbanden, för vi har mycket med oss i bagaget. Vi är en IT-nation, har en industri i teknologisk framkant och försvaret har många delar som också ligger långt framme.

-Det andra är att det ska ske här och nu.

Det är en helomvändning vad gäller materielförsörjning. I internationellt perspektiv har vi tidigare haft korta serie-volymer som vi medvetet dragit ut på tiden. Försvaret har anpassat sig till industrins önskemål om beläggning. Det har till exempel tagit många år att ombeväpna flygvapnet. Nu ska vi ha fram fordon och helikoptrar snabbt och helst samtidigt. Det handlar om att förändra synsätt och att korta ledtider, och det kommer att påverka Försvarsmakten, Försvarets materielverk (FMV), Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och industrin ordentligt.

-Det tredje området är lite av försvarets ödesfråga och det handlar om vår kultur. Om vi inte får ordning på det här med kränkningar och förmåga kommer vi att misslyckas med att rekrytera. Vi kommer att förlora vår trovärdighet i samhället och alltid ifrågasättas.

På frågan om det ändå inte har blivit bättre säger Michael Moore att det har det -men inte så att det genomsyrar precis hela försvaret. Dessutom har ribban höjts i samhället.

-Det görs mycket bra på det här området i försvaret, men det är ju samtidigt ett otacksamt arbete när försvaret ofta hamnar i skottgluggen. Men det finns två sidor i samhället också. Jag har barn som går i skolan, och där säger man att det ska vara på ett visst sätt. I praktiken ser det helt annorlunda ut.

Inget att skämmas för

Bilderna av försvaret spelar en viktig roll i reformen. Kränkning och trakasserier tillhör den mörka sidan. Bilden av ett försvar i ständig kris med avveckling och omstrukturering är också mörk.

-Jag tycker att vi talar för mycket om de pengar som vi förlorat och för lite om de 37 miljarder kronor som vi fortfarande har kvar, säger Michael Moore. Det finns en tendens hos oss att se den halvtomma flaskan. Vi har mycket som är bra, till och med väldigt bra. Det är hög klass på officerare, värnpliktiga och materiel.

-För mig är försvaret som ett stort pussel. 90 procent av bitarna ligger på plats. Nu ska vi bara få de resterande bitarna på plats, det vill säga få till det här med insatsförbanden och personalförsörjningen. Där har vi fortfarande en lång resa att göra. En resa som är längre för oss än för andra länder i Europa.

-Visst kan man hitta en deppighet i försvaret. Man sörjer den stora armén, det stora flygvapnet och den stora marinen. Jag kan förstå att man känner så i hjärtat, men man måste se till vad som behövs i dag och hur det ser ut i andra länder i Europa. Vi ska inte jämföra försvaret med hur det såg ut i går utan med andra europeiska försvarsmakter. Och då har vi inget att skämmas för.

Michael Moore har varit med under hela reformresan. Saker har skett snabbt. Slagorden har haft korta halveringstider. Utan att känna till bakgrunden är det lätt att bli förvirrad i dag. Från början drevs reformen av några få. Michael Moore tror att det bidrog till att reformarbetet inte genomfördes av organisationen direkt.

-Det är alltid vanskligt att säga vad som är få och många. Men vi var mellan 20 och 100 beroende på hur man räknar. Det var i varje fall inte de 20 000 som då fanns i försvaret.

Ut ur isoleringen

1996 togs ett nytt grepp på försvarets långsiktiga planering, den så kallade perspektivplaneringen. Under det kalla krigets jakt på prestanda var denna planering till stor del teknisk. Lite ironiskt har det sagts att den följde den sovjetiska femårsplanen.

Under ledning av Johan Kihl och Michael Moore togs ett bredare grepp. Omvärlden kom in på ett nytt sätt och mjukare frågor togs upp.

-Det stod då klart att världen, och då i första hand USA, var på väg mot ett nytt sätt att föra krig. Det här kom fram redan under slutet av kalla kriget och fick genomslag i första Irakkriget. I stället för att använda stora förbandsmassor på ett förutsägbart sätt över ytan slog man till längre bak med precisionsvapen och fick motståndarens försvar att falla samman inifrån. Det var nätverk och information. Det som sedan kom att kallas NBF hos oss. Den här utvecklingen höll vi på att missa därför att vi var så isolerade.

Michael Moore tar ett svenskt exempel på detta och berättar om hur flygstridskrafterna i Sverige så sent som i mitten av 1990-talet delades upp i tre regioner. I övriga världen samlades allt under en hatt.

-Det var trist och märkligt att vi inte såg den här utvecklingen. Från min tid i flygvapnet hade jag sett hur arbetet med flygets eget nätverk vuxit fram underifrån. Det var piloter, ingenjörer och stridsledare som jobbade fram mycket av tekniken och metoderna, bland annat jaktlänkarna. Flygvapnet blev väldigt bra på omvärldsuppfattning.

Efter Gulfkrigets uppvisning i precisionsvapen, nätverk och informationsflöden talades om en revolution i militära affärer (RMA), revolution in military affairs. (Se bok [här](#)).

-För mig handlade RMA mycket om att ta till sig det utländska tänkandet och kombinera detta med vårt eget sätt att jobba. RMA blev för mig att ta små steg ofta och införa det på förbanden.

I slutet av 1990-talet fick försvaret i praktiken två parallella reformer. I målbilden för 2010, som var fundamentet i reformen, beskrevs vägen mot ett insatsförsvar. Samtidigt hade RMA, senare NBF, blivit något stort som skulle komma om många år. NBF var för många det viktiga i reformen.

-Det är först på senare tid som de här två spåren har löpt ihop. Nu kan vi koppla samman insatsförbanden med NBF. Därför kan vi tala om en ominriktning även av NBF. Det ska vara här och nu och inga svenska sär lösningar, poängterar Michael Moore.

Förändring både upp- och nerifrån

Diskussionerna om reformen och NBF har delvis handlat om ifall det styrs uppifrån eller nedifrån. Vad gäller NBF-utvecklingen är Michael Moore för ett nedifrån och upp-perspektiv. Reformen måste däremot, enligt honom, styras uppifrån eftersom stora förändringar måste komma från ledningen.

-Vi kan inte förvänta oss att det ska komma krav på radikala och dramatiska förändringar nedifrån, som även får till konsekvens att vi behöver lägga ned förband.

NBF-arbetet skildras ibland som ett tekniktungt jättestejl som dröjer och dröjer innan det händer något. I jämförelse med vad som investeras i tekniken är det småsmulor som läggs ned på metodarbetet.

-Man kan fundera på om det är bra eller dåligt att tekniken tagit täten. Själv vill jag inte ta ställning till det. På sistone har glädjande nog frågan om hur vi ska använda nätverket kommit igång och håller på att komma ifatt.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Friska nätverkstvindar i gamla fläktfabriken

En av flera staber under ett av spelen vid vårens demonstration av ledningsutvecklingen. På skärmarna visas hur långt staben har kommit i sin planering. De andra staberna i samarbetet har samma verktyg så att man kan följa varandras arbete.

Bahcos gamla fläktfabrik i Enköping har förvandlats till ett nytt, modernt utvecklingscentrum för försvaret. Här byggs det nätverksbaserade försvaret (NBF) upp, bland annat genom datortester och experiment. Centret ska också bli en mötesplats för forskare och användare, så att all kunskap tas till vara på ett effektivare sätt än tidigare.

Av Jan-Ivar Askelin

Som att bli far. Det är bara cigarren som fattas när Per Nilsson visar upp anläggningen i Enköping där Försvarsmakten ska utveckla sina ledningssystem. Med denna, enligt Per Nilsson, fantastiska anläggning ska ledningsmetoder testas och mycket fort komma ut och göra nytta på förbanden. Anläggningen ska också se till att Sverige behåller platsen som en attraktiv nation att samarbeta med i ledningsutveckling. Per Nilssons formella titel är för lång för att återges. Och kanske också att förstås. I korthet ansvarar han för försvarets ledningssystemutveckling. Det innebär att ställa uppdragen och fördela resurserna i de fyra ledningssystemprojekten, metod, teknik, organisation och personal. Han deltar också i Sveriges internationella samarbeten. Viktigast är kanske MNE, multinational experiment series (se här). [LÄNK](#)

Per Nilsson är inte bara stolt över den nya anläggningen, som en gång var Bahcos fläktfabrik i Enköping. Han är också glad över att utvecklingsarbetet har tagit ett stort steg framåt.

- Nu har vi äntligen lämnat powerpointstadiet. Nu snurrar systemen.

I höst ska de snurra ännu mer. Då kopplas fler sensorsystem in i nätet. Då kommer också fler nya system, som kan gå direkt utan att ta omvägen över bryggor som översätter de gamla systemens information till ett språk som talas i det nya ledningssystemet.

- Nu vet vi att vi kan nå fram till ett flexibelt försvar och leva upp till de krav som riksdagen ställt på försvaret. Våra koncept ligger i rätt fåra där våra samarbetsländer finns. Och det här är ingen fluga. Vi måste ständigt ha en utveckling. Och det kan vi ha tack vare denna anläggning. Här kan vi ta in nya koncept, experimentera och göra skarpa system som går direkt in till förbanden på mycket kortare tid än tidigare.

Effektivt ledningssystem

Förra året lades kursen om. Det ställdes krav på kortare leveranser. Det skulle vara här och nu. Sverige har lovat att tillsammans med Finland ställa en stridsgrupp på benen 2008 och den ska ha ett effektivt ledningssystem.

- Fortfarande är huvuduppgiften att hänga med och vara en attraktiv partner på det som internationellt kallas network centric warfare (NCW).

- Vi skulle med samma resurser kunna göra två saker. Här och nu. Det gäller även det långsiktiga. Vi har delat upp verksamheten i två spår. I det ena spåret utvecklas metoder, men dessa är inte skarpa. De håller inte säkerhetsmässigt och så vidare. Det andra spåret är när metoderna kommer till användarna och de skarpa kraven ställs.

Unikt utvecklingscentrum

De två spåren möts i detta utvecklingscentrum, som Per Nilsson inte säger sig ha sett maken till i världen. Alla hallar kan snabbt byggas om för nya experiment. I det så kallade grovlabbet i gatuplanet kan man ta in fordon och båtar direkt från verkligheten. För dagen står ett par pansrade hjulfordon inne. Det är ledningsfordon som kan kopplas in på nätet. På ett par lastbilar står de ledningscontainrar som efter uppfräschning ska innehålla stridsgruppens ledning. Under övningen nu finns denna ledning i stora trälådor. Det är billigare att borra i trä än i verklig plåt. Till hösten ska man flytta in en stridsbåt. Visserligen bär det kanske sjömän emot att sitta i en båt inomhus på land. Men, som Per Nilsson säger, det är amfibie och då ska man klara det också.

Snabb ombyggnad

I en annan del av anläggningen testas system innan de förs in i nätet. Här går det också att skapa nya system. Ulf Reidarman, som arbetar som konsult för Försvarets materielverk (FMV), kommer på något, sätter sig vid datorn och väljer ut lite olika system från en lista. Det är bara drag-och-släpp och spara systemet och så har man byggt upp ett nytt i denna så kallade sistsystbyggare.

Leif Nyström från FMV har plockat in hela luftläget över Östersjön i en liten handdator. Hit kommer sensorinformation från flygets trafikledning, sjöbevakning och det blandas med försvarets egna sensorer. Ute i Stockholms skärgård snurrar en radar och levererar data rakt in i Enköping. I södra Sverige står en så kallad Giraffradar och gör samma sak. Ute i organisationen förbereds fler system och plattformar för att vara med i höstens större demonstration.

Den som inte har varit i anläggningen på ett år förvånas över hur snabbt ombyggnaden skett. Huset känns som nytt. Var det tänkt att bli så här stort från början?

- Vi hade varken bestämt det ena eller andra. Vi jobbar stegvis. För att kunna hålla produktionstempot och samtidigt kunna integrera gamla system behövs en sådan här typ av anläggning, säger Per Nilsson.

Något lyxbygge sägs det dock inte vara. Försvaret har gjort sig av med hus som inte behövs och nu använder hela försvaret anläggningen. Det är en stordrift som sparar pengar. Möjligen kommer det att bildas ett nytt förband i Enköping. Arméns signalregemente S 1 ombildas till ett ledningsregemente för hela försvaret med utvecklingscentrum som juvelen i kronan.

För försvaret är det här ett nytt sätt att arbeta och Per Nilsson tycker att det också visar vägen för framtidens försvarsforskning.

- Jag förstår att forskarna behöver vara hemma och labba och läsa. Men själva överlämningen av kunskapen borde ske mer som den gör här. Hit kommer forskarna och möter användarna eller, om man så vill, kunderna direkt. Då dör inte kunskapen rapportdöden i någon låda. I försvaret har vi inte tid att läsa FOI-rapporter. Vi vill ha kunskapen här och nu och kunna prata med den som har kunskapen.

FOI utvärderar

Per Nilsson tycker att redan när ett FOI-projekt startar bör det ha planerats in tid och resurser för denna effektivare och mer efterfrågade form av kunskapsöverföring.

FOI gör mycket i Enköping. Det så kallade Mindsystemet, som utvecklats i Linköping av FOI i samverkan med företag, används i Enköping för utvärdering. Ett nät med marksensorer testas liksom en testbädd för internationell datafusions-samverkan. FOI:s hela bredd av analytiker, humanvetare och tekniker används. Över hela verksamheten håller FOI sin utvärderande hand.

- Det här är en stor sak för FOI. Vi har medvetet sedan 1999 styrt in forskningen för att den ska kunna jackas in i det här stora projektet, säger Per Nilsson.

Foto: Martin Nauc er

Per Nilsson har laddat upp för Enköping med ett  r i USA vid joint forces command (JFCOM). Det är ett av flera så kallade jointkommandon och ansvarar för att trupperna hemma i USA har rätt utbildning och utrustning. Men de har också ansvar för den operativa förmågan.

- Jag arbetade på en liten n tt utvecklingsavdelning på 1 200 personer, säger Per Nilsson. Det var intressant och lärorikt. Men eftersom utvecklingstempot  r rasande högt kan det vara svårt att komma med och bli accepterad. Man får jobba för att bygga upp sitt eget kontaktnät och komma med på e-postlistor. Det gäller att bli den där svensken som inte var så dum att ha med färre gången. Huvuddelen arbetar med att skriva koncept. De g r helt enkelt nya doktriner.

Hur kommer det sig att Sverige fick vara med och skicka en överstelöjtnant till denna doktrinverkstad?

- Jag tror att både Sverige och USA insåg att det här kunde vara till ömsesidig nytta. Vi f r lära oss mycket, men amerikanerna  r också nyfikna på vad

vi kan. Vi var på kartan innan jag åkte och nu  r vi där ännu mer. Min efterträdare  r Ulf Hassg rd.

Så är det dags att  ka hem. På parkeringsplatsen konstaterar Per Nilsson att denna fantastiska anläggning inte ser mycket ut från utsidan. Men nu blåser nya vindar i den gamla fläktfabriken.

- Det  r väl symboliskt för att vi lämnar industrisamhället och går in i kunskapssamhället, säger Per Nilsson.

Jan-Ivar Askelin  r redaktör för Framsyn.

Stabsarbete - lika lätt som att bygga hus

GRU ska utvärdera det nya svenska försvaret. Nej, det är inte den sovjetiska militära underrättelsetjänsten, utan förkortningen står för grupputv rdering. Ett av de viktigaste uppdragen f r GRU på Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) blir att analysera vårens försvars-demonstration i Enköping. Nu sneglar försvaret på byggbranschens parallella arbetssätt.

Av Jan-Ivar Askelin

Alla har väl sett hur ett hus byggs. Först görs marken i ordning och sedan kommer allt slag i slag i en enda lång kedja. Många jobbar samtidigt med olika saker. Och så står huset klart. Byggplatsen

Foto: Martin Nauc er

ändrar utseende nästan från en dag till en annan. Det ena gänget specialister avlöser det andra. Det är inte längre något myller av människor utan en massa små lag som samverkar. Knappt är det ena gänget färdigt förrän nästa tar vid. Det går att ana att det finns någon sorts plan och metod som ligger bakom. Förmodligen görs det på dator, tänker man.

Och så är det. Metoden kallas parallellt ingenjörarbete eller concurrent engineering och har länge använts i byggsektorn. Nu är den på väg in i tillverkningsindustrin - och i det svenska försvaret.

På samma sätt som ett hus byggs ska förband ledas i framtiden. Det kräver nya arbetssätt och IT-verktyg. Det är detta som prövas nu när det nya ledningssystemet utvecklas. En viktig milstolpe är vårens demonstration (kallad Demo 05V) i utvecklingscentrumet i Enköping.

I korthet är poängen att staber i en hierarki ska arbeta parallellt. Om det finns staber i fyra nivåer börjar den översta staben med att formulera en målbild. Hur detta arbete framskrider har de andra staberna insyn i genom olika typer av hjälpmedel. Knappt har den översta staben börjat med sin målbild förrän staben inunder börjar med sin. Och så fortsätter kedjan.

Tidigare skulle den första staben i stort sett vara klar och ha kommit fram till att skriva ut order för verkställighet innan nästa stab tog vid. Om alla staberna kommer igång tidigare innebär det att det tar kortare tid innan den sista staben är klar.

Ledningsmodeller utvärderas

För att det här ska fungera krävs att staberna har bra verktyg och metoder. Det ställer också stora krav på samverkan och samordning. Händer något oväntat som kräver att den högsta staben måste tänka om, är risken stor att det blir en väldig röra i staberna under. I den gamla världen stannade kaoset i en stab, det spreds inte vidare.

Det är bland annat detta som prövas i Enköping. Den som har ansvaret för utvärderingen och sitter mitt i smeten är Olof Söderqvist vid Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI). Han har sett ledningsmodeller komma och gå och har utvärderat de flesta. Nu leder han GRU, vilket står för grupputvärdering.

- Egentligen ville vi kalla oss Ledsyst U. Det finns ju Ledsyst T för teknik, Ledsyst M för metod, Ledsyst P för personal och Ledsyst O för organisation. Men försvaret ville inte ha ett Ledsyst till, så detta var vår lilla hämnd. Det kan ju finnas någon som minns kalla kriget och vet att GRU då stod för den sovjetiska militära underrättelsetjänsten, säger Olof Söderqvist.

GRU är ett stöd till Högkvarterets utvecklingsenhet för ledningsförbanden, förkortat KRI LED UTV, och hela Ledsyst är det första stora steget mot det nätverksbaserade försvaret (NBF).

En av de viktigaste uppgifterna för GRU är att tillsammans med övriga "ledsystar" utvärdera demonstrationerna. Det sker två sådana varje år. Inför varje demonstration diskuteras vilka metoder, verktyg och processer man vill studera i olika experiment.

Varje demonstration med utvärdering är en process som tar ett par månader. Demonstrationerna drivs som experiment som liknar spel. Efter varje spel undersöker GRU hur det gick. Tillsammans med deltagarna utvärderas hur det har gått och den erfarenheten tas med in i nästa spel. Och så håller det på tills deltagarna kört igenom tre-fyra spel. Utvärderingen bygger på enkäter, observationer, intervjuer och uppföljning av vad som sker på stabernas verktyg.

- I spelen studeras verktyg och metoder. Detta ingår i en av våra uppgifter, att stödja utvecklingen, säger Olof Söderqvist. Vår andra stora uppgift är att uttala oss om nyttan med hela Ledsyst 2006, både vad gäller teknik och metoder. Då ska vi kunna säga vad som är kostnadseffektivt, vad som kan förbättras och vad som bör utgå. Detta ska vara klart vid årsskiftet 2006/2007.

Evighetssnurra

För att kunna göra denna utvärdering har GRU skapat en övergripande metod. Arbetet bygger på frågeställningar och systemmål. Målen ska försöka beskriva vad Ledsyst kan bli. På slutet av varje demonstrationscykel kommer en rekommendation, som sedan stoppas in i processen igen så att det blir som en evighetssnurra.

Den metod som används för planeringen under experimenten kallas planering under tidspress (PUT). Man försöker utveckla den så att den går att arbeta med parallellt, då kallas den för PPUT. Verktygen som studeras är de som används vid stabsarbetet.

I stabsarbetet testas bland annat kommersiella dataprogram som Info Work Space (IWS). Det är ett program som är vanligt i näringslivet och används för att hela organisationen ska kunna vara med i planeringen även om kontoren är långt ifrån varandra.

- IWS:en har fungerat mycket bra. Staberna får en inblick i varandras arbete och kan följa planeringen hos varandra.

- Vi har också testat ett videokonferensprogram kallat Click to meet. Den tekniken är inte mogen än. Fortfarande är det personliga mötet överlägset. Den som är i samma rum kan avläsa reaktionerna i de andras ansikten. Denna viktiga del missas fortfarande med en videokonferens. Fast det är förstås bättre med videokonferens än med telefonkonferens.

- En tredje teknik är den tjänstedemonstrator som är Försvarets materielverks (FMV) stora bidrag. Där finns det fortfarande mycket kvar att göra innan den fungerar. Hittills har den mest använts för kartpresentation. I framtiden är den tänkt att kunna klara av de flesta tjänster. Det framtida ledningssystemet ska ju bli tjänstebaserat, det vill säga beställaren talar om vilken tjänst (exempelvis markmålsbekämpning) han eller hon vill ha utförd i stället för att begära ett system eller förband (exempelvis artilleribataljon).

- Det finns mycket annan ny teknik som databaser och kommunikation, men dit har vi inte kommit än i demospåret, säger Olof Söderqvist. Vårens demonstration kan ses som ett steg mot höstens större övning. Då ska planeringen gå ända ned till soldatnivå och då blir demonstrationen som en mindre manöver med nätverkssoldater och staber ute i riktiga organisationer. Vårens demonstration är i laboriemiljö i Utvecklingscentrum i Enköping.

För mycket på en gång

Olof Söderqvist har lett många projekt på försvarets väg in i den nya tiden.

- Det började med det som kallades Dominant Battlespace Awareness (DBA). Med det menades att man skulle ha ett informationsöverblick på slagfältet. Det var en del av Revolution in military affairs (RMA). I RMA ingick inte bara information och ledning utan också hur informationen skulle användas och leda till insats och verkan.

- Jag trodde att vi först skulle gå vidare med DBA, men så blev det inte utan hela ledningsdelen bröts ut inklusive informationshantering. Men den är så stor att jag tycker att det har blivit för mycket att genomföra på en gång. Har försvaret tagit sig vatten över huvudet? Borde problemen ha angripits mer successivt i andan av evolutionär utveckling, som ju just är detta med att ta många mindre steg successivt?

- Uppdraget GRU började 2002. Det var bestämt att utvecklingen skulle vara frågedriven och evolutionär, det vill säga vi skulle ha några centrala frågeställningar och gå stegvis fram, säger Olof Söderqvist.

Men det var lättare sagt än gjort. Det är svårt att vara evolutionär i försvaret. Kulturen och reglerna sätter stopp. Dessutom byggde den evolutionära utvecklingen på samordning, men den som skulle samordna alla de olika ledningsdelarna hade inte bestämmanderätt. Detta blev sålunda inte ett projekt. Försvarmakten var kanske avskräckt efter tidigare IT-äventyr.

Därför blev det också svårt att hålla samman och inrikta Ledssystem, vilket ledde till att det sattes upp halvårsvisa mål och nu är Ledssystem därför hårdare styrt. Det har blivit ett vanligt sekventiellt projekt med vissa evolutionära inslag.

GRU har en kärna på fyra-fem personer. Vid demonstrationer fördubblas styrkan. Årsbudgeten ligger på 8,5 miljoner kronor, vilket är en liten minskning jämfört med året innan.

De stora pengarna går till teknikprojektet LedssystemT, som drivs av FMV. Metoddelen (LedssystemM) kommer inte i närheten av deras budget.

- Vi från utvärderingssidan har tyckt att det är en snedfördelning mellan teknik och metod, och menar att försvaret borde ha satsat på att studera praktiska problem mer metodmässigt. Ett exempel kunde ha varit att testa ett system för att följa de egna förbanden, blue force tracking. Genom att använda teknik och metod tillsammans så skulle det ha blivit ett "projekt inom projektet". Detta skulle ha drivits fram till en demonstration. Vi kunde gjort på samma sätt med en rad olika system och på så vis kunnat klara av flera viktiga delområden, som sedan kunnat visa upp tydliga resultat.

Viktigt med praktiska erfarenheter

Nu tycker Olof Söderqvist att det känns som om försvaret försöker att rita upp hela kartan nästan innan man kör igång.

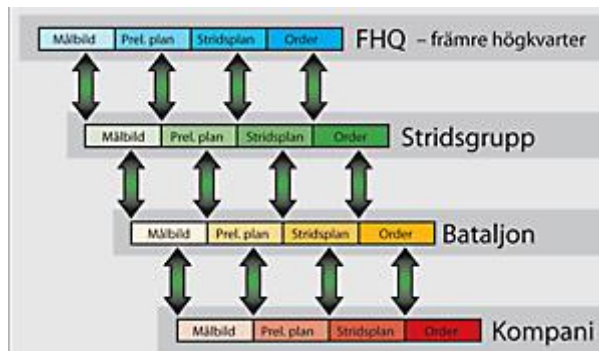
- Det påminner om att göra hela stadsplanen innan ett enda hus är byggt. Det ska skrivas regler för allt. Våra IT-experterna på FOI säger att man måste skapa praktiska erfarenheter först, innan man kan göra hela planen. Det krävs misstag och erfarenheter för att gå vidare. En stadsplan bygger ju på alla de erfarenheter man fått genom åren genom att bygga hus och vägar på just den platsen. Jag tycker att det verkar vara en positiv omsvängning på gång. De stora företag som utsetts att bygga nätverket säger nu att de behöver veta mer om den praktiska tekniken innan de kan skriva reglerna.

Metod eller teknik. Hönan eller ägget. Vad kommer först?

- Det beror på om man tror att människan och metod är det viktigaste eller om man sätter tekniken främst. RMA-tanken har varit väldigt inriktad på teknik, men man ska också komma ihåg att det inte blir något RMA om inte arbetssätt och doktrin också förändras.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Planering i flygande fläng

Stridsgruppen kommer förmodligen att sättas in där det är kris och det händer mycket på kort tid. Insatsen ska planeras och ledas från Sverige till en början och sedan tar andra staber över. Detta kräver en väloljad planeringsmaskin. Att få till en säker och snabb planering för stridsgruppen är idag det mest närliggande målet för de som utvecklar det nätverksbaserade försvaret. I försvarets ledningslaboratorium i Enköping sker utvecklingen. Och FOI ansvarar för utvärderingen.

Informationsmörker över Irakfronten

Den digitala klyftan överbryggades av tungt pansar. Den amerikanska forskningsorganisationen Rand konstaterar i en stor Irakstudie att nätverket inte fungerade. Förbanden vid fronten fick inte den information de behövde. Därför tvingades de att gå med de tunga stridsvagnarna främst. Stridsvagnarna drog på sig eld. Det var det enda sättet att få veta var fiendens fanns.

Av Jan-Ivar Askelin

Kejsaren är naken. Det är inte ofta en tankesmedja, som är beroende av statliga uppdrag, vågar säga en sådan sak. Detta gör en nyligen offentliggjord rapport om Irakkrigets faser från planering till ockupation desto märkligare. Tankesmedjan Rand sätter fingret på vad som gjorts fel och vad som bör ändras. I vissa fall är ändringarna ytterst angelägna.

Denna salva levereras av den amerikanske försvarsreportern James Galloway som arbetar för nyhetsbyrån Knight Ridder i Washington. Galloway är medförfattare till bästsäljaren "We were soldiers once" som anmäldes [här](#) i Framsyn nr 4 2002.

Randstudien Rapid victory - troubled occupation har kostat över 20 miljoner kronor. Hundratals förbandschefer har intervjuats av Randgruppen. Studien har pågått i över två år och sträcker sig från planeringsfasen 2001 till och med första halvåret 2004. Studiens två ledare Walter Perry och John Gordon presenterade i november en del av sina resultat i Stockholm. De har också skrivit om några av de viktigaste slutsatserna av studien. Denna artikel bygger på detta material och handlar i första hand om själva striderna.

Pansar i stället för nätverk

Poängen är kort och klar. Nätverket fungerade inte som det var tänkt. Informationen nådde inte ner till brigadnivån på fältet. Där visste man inte vad som väntade bakom nästa vägkrök. Därför ryckte man fram med de tunga stridsvagnarna först. De skulle dra på sig elden. Det var sättet att skaffa sig underrättelser om var fienden fanns. Det fanns en digital klyfta som bara kunde överbryggas med tungt pansar.

Denna slutsats är en tankeställare för framtidsplanerna i den amerikanska armén och försvarsminister Donald Rumsfeld. De vill avskaffa de tunga enheterna och lita till att snabba styrkor och informationsöverlägsenhet ska vinna kriget. Planerna ska förverkligas i det så kallade future combat systems som är arméns förändringsprogram. Det ska vara klart 2014 och har fått den nätta prislappen på hundra miljarder dollar. Men kongressen har nu börjat att dra öronen åt sig och kan väl söka stöd i Randrapporten.

Randforskarna betonar att krig alltid kommer att innebära att man kommer nära sin fiende. Och då behövs tungt pansar. Både för skydd och för eldkraft.

Blixtkrig och långsam information

Slagfältet i Irak övervakades av 80 olika spaningsplattformar som flög över tusen uppdrag och tog 42 000 bilder. På den högre nivån tyckte man att nätverket fungerade. Och det gjorde det också. Men bara för generalerna. De kunde glädja sig åt sin common operational picture (COP) med symboler på en digital karta. Det var tillräckligt för att föra ett krig, men otillräckligt för att kriga. På brigadnivån var COP inte till någon hjälp och man improviserade en egen common tactical picture med hjälp av spaning som fanns till hands. Piloter i attackhelikoptrar och stridsflygplan fick hjälpa till att foga samman en lägesbild.

Kort sagt. Informationen fanns med den presenterades och behandlades fel. Till detta kom tekniska brister. När brigaderna ryckte fram körde de ifrån informationen. USA kan nämligen inte ge förbanden i rörelse information i realtid. Förbanden fick stanna och tanka information. Dessa stopp kunde ta upp till elva timmar. För att få information var man beroende av markbunden sändning. Höga antenner måste resas samtidigt som blixtkriget rasade vidare. Hela tiden var det brist på bandbredd.

Det som fungerade bra och delvis kompenserade för andra brister var blue force tracker som höll ordning på var de egna styrkorna var. Varje fordon skickade sin position till en satellit och sedan kunde den samlade bilden lätt läggas ihop. Med blue force tracker kunde man nå de främsta förbanden med e-post. Det kunde visserligen ta dagar att få fram ett meddelande, men alternativen var sämre.

Vådaeld och fedajinkrigare

Rand är också kritisk mot vilka underrättelser som förbanden fick inför kriget. En enkel seger med välvillig befolkning hade utlovats. Några ofrevilliga fedajinsoldater hade man inte förutsett. Denna brist ledde i kombination med en svår sandstorm till hårda strider kring den 23 mars när amerikaner hamnade i bakhåll utan förvarning vid al Nasiriyah. Tio dödades i en konvoj som kört fel och vid den efterföljande räddningaktionen dödades troligen tio av eget attackflyg. Vid samma tid sattes 30 attackhelikoptrar av typ Apache in i ett anfall på djupet vid Kerbala. Målangivelsen var dock inte bättre än att piloterna skulle titta i ena hörnet på en kvadratkilometer stor ruta. Att göra detta i mörker under beskjutning och i sandstorm var att be om problem. En helikopter förlorades och resten skadades. Därmed var det slut på den typen av helikopterattacker under kriget.

En omtalad händelse är slaget vid Objective Peach den 2 april. En amerikansk enhet hade trots flera överraskande bakhåll erövrat en nyckelbro tre mil söder om Bagdads flygplats. Under natten kom tre irakiska pansarbrigader som omärkligt hade smugit sig upp och undgått supermaktens ögon och nätverk. Efter en tre timmar lång pansarstrid hade den amerikanske överlägsenheten på alla nivåer fällt avgörandet. När några dagar senare en amerikansk befälhavare bad om att få information om motståndet inför intåget i Bagdad möttes han bara av svaret att någon sådan dessvärre inte fanns.

Rands framtidsrekommendation för framtiden är att brigader och liknande måste få mer och egna spaningsmedel, typ UAV:er. Risken är dock att dessa ställer till det i luftrummet och lägger beslag på bristvaran bandbredd. Den digitala klyftan måste överbryggas från två håll. Det är inte bara den högre nivån som måste bli bättre, även den lägre måste sända sin information upp.

Stridsvagnen är 90 år gammal. I oktoberkriget 1973 dömdes den ut sedan egyptiska soldater med sovjetiska raketgevär skjutit de israeliska stridsvagnarna i flammor. Dessa raketgevär RPG-7 dominerar fortfarande marknaden - liksom den tunga stridsvagnen.

RPG 7 är en utveckling av den tyska pansarnäven som Hitler sände ut barn och gamlingar med för att möta Röda armén på Berlins gator för 60 år sedan. RPG 7 kom till Röda armén i början av 1960-talet och har tillverkats i miljoner exemplar. Den är spridd över hela världen och så enkel att en barnsoldat kan sköta den. Den slår igenom allt amerikanskt pansar utom den tunga Abrahamsvagnen.

Britter och amerikaner satte totalt in 475 tunga stridsvagnar i kriget. Fyra (eller åtta beroende på hur man räknar) av de 15 brigadstora stridsgrupperna hade tungt pansar. Till följd av bristen på underrättelser fick stridsvagnarna gå först. Stridsvagnarna tålde allt som irakierna satte in mot den. Ingen dog i en Abrahamvagn till följd av att pansaret trängdes igenom. Stridsvagnen kunde besvara eld inom sekunder. För artilleri och flyg kunde det ta upp till 20 minuter. Stridsvagnarna var bättre än sitt rykte i urban miljö. Taktiken var att gå med två tunga stridsvagnar främst, följda av två skyttefordon, Bradley. Stridsvagnarna sköt först och Bradleyvagnarna rensade upp resten. Stridsvagnarna skrämde. Det kunde ofta bara räcka med att de visade sig.

Rand menar att det vore oklokt att avstå från den tunga stridsvagnen. I varje fall så länge som sensorer inte kan se genom väggar.

Efter kriget ändrade motståndaren taktik. Man undvek utdragna eldstrider och satsade på snabba attacker och drog sig sedan snabbt tillbaka i folkhavet.

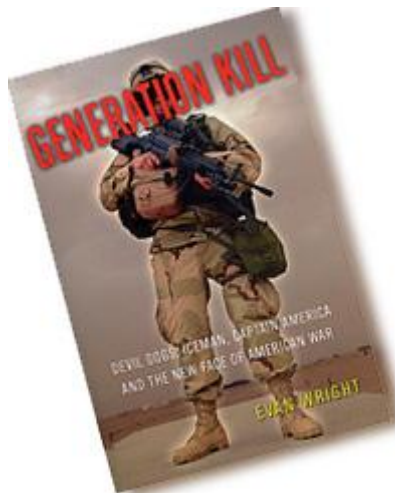
Enligt Washington Post hade den 25 maj 1 263 amerikanska soldater stupat i Irak. Under krigsveckorna 21 mars - 6 april stupade 60. Av dessa dödades 25 i strid, 15 dödades av vådaeld, sju dödades av självmordsbombare och 13 dödades vid bakhåll mot konvojer.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Boktips

Generation Kill

Evan Wright

ISBN 0-399-15193-1

Evan Wright brukar skriva för tidskriften Rolling Stone. Hans värld är Los Angeles där hans vänner äter lugnande medel för att klara av vardagens prövningar som att handla på snabbköpet. Under Irakkriget befanns sig Evan Wright i en helt annan värld. Han var inbäddad journalist och följde med en elitstyrka ur marinkåren under dess framryckning mot Bagdad. I sex veckor levde han med män som åt piller, inte för att bli lugna, utanför att kunna hålla sig vakna dygnet runt. De levde under nästan ständigt dödshot. En fara som de delade med Evan Wright. Vad ingen i styrkan visste var att den skulle utgöra den yttersta udden i den amerikanska spjutspetsattacken. De visste inte att deras enda uppgift var att dra på sig eld och lura bort irakierna från den tunga huvudstyrkan.

Marinkårssoldaterna är en elit. De är dykare, fallskärmshoppare och överlevare. Men de är inte jeepförare. Jeepar ingår varken i utrustningen eller i utbildningen. Men försvarsminister Donald Rumsfield hävdade att lätta och snabba styrkor uppbackade av nätverket och precisionsvapen skulle räcka. Spaningskompaniets 70

nedslitna Humveejepar utrustade med tunga kulsprutor och granatsprutor var marinkårens bidrag till Rumsfield tro på den nya armén.

I verkligheten fungerade inte nätverket. Marinkårssoldaterna visste inte mer än de kunde se i sina kikare. Det enda de kunde hålla sig till var sin egen skicklighet med vapen, aggressivitet och lojalitet med varandra. Den som fick betala priset var civila irakier.

- Vad är det första man känner när man skjutit en civil?

- Rekylen.

Så säger marinkårssoldaterna till varandra. Evan Wright menar inte att de är okänsliga utan det cyniska uttalandet är ett skydd. Han beskriver hur soldater tar mycket illa vid sig när de upptäcker att det misstänkta hotet i själva verket var en oskyldig civil. Men deras motståndare är också klädda i civila kläder.

I själva verket är det de högre officerarna som är värst. De har suttit vid sina skrivbord och tar nu den sista chansen att få uppleva en strid. Wright skildrar hur soldaterna räddar fångar från att bli mördade av amerikanska officerare.

Kriget gör konstiga saker med en människa. När ett irakiskt barn blir skjutet av en amerikansk kulspruteskytt med en perfekt skott på långt håll känner Wright en tacksamhet för att skyddas av en så skicklig skytt.

Hemma i USA träffar Wright fortfarande en del av soldaterna. De är de enda som han kan tala med om vad som hänt, trots att de tillhör en generation som inte har någon svårighet att ta en annan människas liv.

- Vi är USA:s pitbullhundar, säger soldaterna. Man låser in oss och behandlar oss illa. Och när USA vill jävlas med någon så släpper man ut oss.

Markus i mörker

Pansarluckorna stängs. Stridsfordonens dieslar ryter till och den 20 ton tunga vagnen rycker igång. Bakom pansaret sitter åtta moderna Markussoldater. Skulle det här vara på allvar vet de att pansaret inte skyddar mot allt. Människorna utanför kan upplevas som ett hot. Även fast man blivit skickad hit för att skydda dem. Det är lätt att få den känslan. Även om det är på låtsas. Och i Norrköping.

Foto: Martin Nauc er

Bilder som den här kan vara från Bagdad eller Västbanken. Den här är från Norrköping. Men om några år kan soldaterna som nu övar uppleva samma stress som soldaterna i ett amerikanskt stridsfordon på patrull i Bagdad. När mörkret faller är det bara en hamburgerskylt som påminner om att vi är kvar i Sverige.

Inbäddad i det digitala Norrköping

Det digitala Norrköping. En tredimensionell datormodell som FOI utvecklat.

Nu övar militären i städer. Vissa städer, som Norrköping, finns också som digital modell i forskarnas laboratorier. Övningen kan övervakas och studeras efteråt. Ny taktik och teknik utvecklas. Små radiobilar och stridsvagnar som kan se runt hörn möts i ett industriområde i Norrköping.

Av Jan-Ivar Askelin

Kvällens uppdrag. Att upprätta en checkpoint i stadens centrum. Förberedelserna är i full gång. Soldaterna kontrollerar sin utrustning och befälen hänger över sina kartor. Order och kontraorder korsar varandra. På parkeringsplatsen utanför en industribyggnad görs stridsfordonen i ordning. Soldaterna samlas kring sina Stridsfordon 90. Leopardstridsvagnarna får stå kvar.

Ett befäl har gett oss inbäddade journalister en kort genomgång av vad man ska tänka på för att inte klämma fingrarna, slå sig i huvudet eller i värsta fall bli överkörd.

Och så är vi inne i fordonet. Det är plats för åtta personer. Och vi sitter trångt. Vagnschefen och skytten sitter i tornet, men vi kan inte se dem. Takluckorna stängs. Och därmed är det vi här inne och dom därute. Det är lätt att få känslan av att allt utanför är ett hot. Även en inbäddad journalist får snabbt den känslan. Journalisten blir en i gruppen. En pansarvärnsrobot gör ingen skillnad mellan soldater och journalister.

Så rullar vi iväg. Det är plan mark och resan är ganska bekväm, men det är knappast någon plats för benen. De åtta passagerarna har växt samman till en enda massa av uniformer, hjälmar, vapen och kameror.

Efter en stund öppnas takluckorna och kvällshimlen öppnar sig. Visst vet vi att detta är Norrköping. Den gamla textilstaden som mist sin plats i fotbollens högsta serie. Men det kunde lika gärna vara var som helst. Det är inte svårt att få känslan av att de här soldaterna inte förbereder sig för muck och ett civilt liv utan för att gå vidare på ett internationellt uppdrag. Forsvarsledningen har ju mer eller mindre klart sagt att den som inte är villig att åka ut inte kommer att kallas in.

Det är inte många ute på gatorna. En och annan bilist kanske hoppar till när pansarkolonnen kommer mullrande. I ett och annat fönster tittar nyfikna ned på den märkliga kortegen i kvarteret. Det är militärövning i Norrköping. Markstridsskolan i Kvarn har flyttat in. Under några dagar är det soldater på stan. Sammanlagt är de cirka 500 från olika förband i Sverige.

Vad Norrköpingsborna förmodligen inte vet är att Norrköping är mer än ett tillfälligt övningsområde. Deras stad finns också i den virtuella världen. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har byggt upp en tredimensionell datormodell av staden där allt finns med.

Johan Hedström och Björn Lindahl från FOI visar hur soldaten på fältet med en vanlig handdator kan ge sin position och även rapportera in till ledningen. Soldatens läge visas på den stora skärmen. Det digitala Norrköping är ett pågående samarbete mellan FOI i Linköping och Markstridsskolan i Kvarn. Major Mats Walldén säger att det är ett enkelt kompaniledningssystem som håller på att ta form.

I ett litet rum i en fabriksbyggnad sitter Johan Hedström, Björn Lindahl och Peter Andersson från FOI i Linköping. De åker ut och in i datamodellen. Med hjälp av vanliga mobiltelefoner och gps-mottagare har de byggt upp ett ledningssystem. En soldat använder mobiltelefonen för att ange sin position. Han kan också skicka enkla symboler som dyker upp på skärmen.

Major Mats Walldén från Markstrids-skolan säger att det är ett enkelt ledningssystem på kompaninivå som håller på att ta form. Man provar sig fram, letar efter möjligheter och svårigheter.

Bra samarbete med FOI

FOI-forskarna har kvällen före tagit en sväng förbi FOI i Linköping för att skriva in några nya programrader och vassa systemet som nu testas. Mats Walldén är nöjd med resultatet.

- Vi har ett mycket bra samarbete med FOI i Linköping. Vi utvecklar taktik och teknik tillsammans. FOI tillhör liksom familjen.

Det digitala Norrköping är ett löpande samarbete på östgötaslätten mellan Markstridsskolan och FOI i Linköping, fjärran från byråkratsborgarna på Östermalm i Stockholm. Mönstret finns på andra ställen också där förband knutit kontakter med de lokala forskningsresurserna.

- Det finns ett stort sug efter den här datormodellen, säger Mats Walldén och fortsätter:

-Det är inte bara hus och gator som ligger i den utan även det underjordiska Norrköping. Om vi övar med att lägga en stridsvagnsmina, kan vi gå in i modellen och kolla att vi inte samtidigt skadar infrastrukturen. Den grop som en mina skapar kan samtidigt slå ut strömmen. Det är också viktigt att kunna se var staket och andra hinder finns i bebyggelsen. På en karta kan det se lättare ut än vad det är i verkligheten.

I Norrköpings industriområde övar stridsgrupper taktik samtidigt som ny teknik prövas. Själva är vi på jakt efter en 60 tons Leopardstridsvagn. Men den tycks ha gått upp i atomer. Ingen verkar veta riktigt var den är.

Till slut hittar vi den och arméingenjören Thomas Höglund Kåberger som är mannen bakom Fobus, fordonsburen optisk sensor. Det är en kamera som sitter på eldröret. Inne i vagnen visar en bildskärm det som eldröret ser. Thomas Höglund Kåberger har hållit på länge för att förverkliga denna idé och kan minnas hur det började med mycket plastic padding och lösa sladdar.

- Bakgrunden är att stridsvagnen inte är gjord för bebyggelse. Stridsvagnen har sina sensorer i fronten och där har den det bästa skyddet. Det här fungerar bra när en stridsvagn står i ett skogsbryn vänd mot

fienden. När stridsvagnen står på en smal gata blir det annorlunda. Då måste den visa sig för att kunna se något. Det fina vore om stridsvagnen kunde se om hörnet utan att blotta sig. Det är där kameran kommer in.

Stridsvagnen kommer mullrande bland bilister och bilaffärer. I snömodden halkar soldaterna omkring. De ska vara stridsfordonens skydd och ögon. Och samtidigt är dessa fordon soldaternas skydd. Den största faran för soldaterna nu är hänsynslösa bilister som kör otäckt nära krypande soldater.

- Ibland blir man så arg så att man vet inte vad man ska göra, säger Thomas Höglund Kåberger. Vi har ju ansvar för våra värnpliktiga.

Snoken är så långt ifrån en Leopard man kan komma. Leoparden kostar tusen kronor kilot. Snoken är nästan köpt i en hobbyaffär: Det är en radiostyrd bil med fyra stora hjul. Snoken skuttar omkring mellan lagerbyggnaderna. På lite längre utflykter har Snoken en följeslagare, som ser till att FOI:s projekt inte får ett tvärt slut i mötet med en vardagsbilist.

Problematiskt i bebyggelse

Patrik Lif vid FOI är en av forskarna bakom Snokenprojektet. Han säger att detta inte är en prototyp för en framtida obemannad farkost, utan att man vill studera tekniken och dess eventuella taktiska tillämpningar. Hur svårt är det att styra Snoken? Vilken information kan Snoken ge och hur kan den överföra den?

Information och kommunikation är ett stort problem i bebyggelse. Radiovågor vill ha fria fält och det saknas i staden. Per Sakari vid FOI forskar på laserkommunikation. En obemannad farkost kan skicka tillbaka stora mängder sensorinformation över kilometeravstånd utan att röja sig.

- Kravet är att man ska ha fri sikt till fordonet. Då skickar man iväg en smal laserstråle som träffar reflektorer på fordonet. En modulator tolkar informationen och så sänds sensorinformationen tillbaka.

Ett annat FOI-projekt, som leds av Stefan Nilsson, med anknytning till operationer i bebyggelse är att kunna se genom väggar. Så det händer mycket på forskningsfronten bakom kulisserna när Norrköping är ett militärt övningsområde.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Bristande kunskap om terroristers drivkraft

Hotet från terrorismen ökar. För att kunna bekämpa detta krävs mer kunskaper om hur terrororganisationer arbetar och drivkraften bakom. Men frågan är om världens terroristforskare verkligen intresserar sig för rätt frågor? Detta diskuterades på en internationell konferens vid Försvarshögskolan under våren.

Av Jan-Ivar Askelin

En terroristforskare var enligt en gammal nidsbild en person som stod till höger om Djingis Khan och som sökte vetenskapliga argument för att ta till hårda tag. Så är det inte längre, säger Paul Wilkinson som är ordförande för Centret för studier av terrorism och politiskt våld. Chef för detta center vid S:t Andrews-universitetet i Skottland är svensken Magnus Ranstorp.

Paul Wilkinson talade vid en konferens om internationell terrorism som arrangerades av en ny enhet vid Försvarshögskolan, Centrum för asymmetriska hot och terrorismstudier (Cats).

Konferensen hade samlat ett stort antal föreläsare från den internationella forskningsvärlden. Det kom att handla mycket om kunskapsluckor och frågan om terroristforskarna intresserar sig för rätt frågor.

- Under det kalla kriget betraktades terrorism som ett mindre lag- och ordningsproblem, säger Paul Wilkinson.

Undantaget var Israel. Nu är det som bekant annorlunda. Men gör vi rätt saker?

Paul Wilkinson tycker att vi borde satsa mer av pengarna på att få veta mer om terrorismens drivkrafter och mindre på lås och larm. Hur rekryteras ledarna? Hur ser nätverket ut? Hur utnyttjar terroristerna

medierna? I dag är det inte ovanligt att terrorister dokumenterar sina dåd och skickar bilderna till medierna.

Licensierad tortyr

Förr var det staten som skulle skyddas. Nu är det befolkningen. Den enkla vägen är det totalitära samhället. Den svåra vägen är rättssamhället. Paul Wilkinson kritiserade USA för att använda tortyr för att få fram information och sade att han med stor sorg hade konstaterat att en professor i juridik vid Yale-universitetet föreslagit licensierad tortyr.

- Bevis som kommit fram under sådana förhållanden kan inte gälla i en domstol, sade Paul Wilkinson.

Cats har ett nära samarbete med Magnus Ranstorps forskningscenter. Och frågan till honom är varför det ska forskas om terrorism.

- Terrorismen genomsyrar hela samhällsstrukturen och kan få ett oerhört politiskt genomslag, säger han. Efter den 11 september lade USA helt om sin utrikespolitik.

- Terrorismen utförs ofta av asymmetriska aktörer och det vore vansinne att inte studera detta. För Sverige är detta ett konkret hot mot våra soldater i samband med internationella insatser. Vårt samhälle blir allt sårbarare för asymmetriska hot.

Dags att vidga forskningen

Någon blågul terroristforskning tror dock inte Magnus Ranstorp på. Möjligen en nordisk.

- Ämnet i sig är internationellt, stort och ungt, och kunskapsluckorna så stora att det krävs ett internationellt lagarbete. Det behövs mer forskning om terrorism och internationell organiserad brottslighet.

- Konferensen här är ett steg mot detta. Vi frågar oss om vi tittar på rätt saker. Efter 30 år är det dags att stanna upp och vidga forskningsfältet och spränga de akademiska stuprören. I vår strävan att gå från information till varaktig kunskap vill vi skapa ett intresse för denna forskning. Vid mitt universitet arbetar 80 unga forskare med omvärldsanalys med hjälp av databaser. De talar nästan alla språk som finns i FN. Vi håller på att träna upp en ny generation av terroristforskare. Elever ger nya tankar. De är motorn i forskningen.

Vad ska de nya forskarna studera?

- Terrorism och motåtgärder. Vad fun-gerar och vad fungerar inte? En gång slog USA till mot Libyen med bomber som straff för ett terrordåd i Europa. Tanken var att libyerna skulle lära sig en läxa. Men effekten blev motsatt. Efter det amerikanska anfallet kom Lockerbie. Det som fick effekt var i stället ekonomiska sanktioner.

Det finns en klar motsättning mellan politikernas krav på snabba resultat och forskningens krav på att saker ska få ta tid. Magnus Ranstorp ser forskarna som en nyttig motpol till den andra sidan. Forskarna är fristående och kan få ett inflytande över politiken, tror han.

Som en underutvecklad del av forskningen betecknades terrorismens psykologi. Det är få som flyttar fram till fronten i terroristorganisationen. Vilka mekanismer styr detta? Det finns många olika orsaker till att bli medlem i en så kallad terroristorganisation. Varför blir vissa kvar medan andra drar sig ur? En forskare jämförde med varför en man blir soldat. Förmodligen för att försvara sitt land. Inte för att döda. Terrorister anger ofta att de är med för att stödja sina bröder.

Terroristgrupper är inte homogena och det går inte att göra en psykologisk profil på en terrorist. Bilden är alldeles för splittrad. I stället för att studera individer borde gruppens funktioner studeras.

Ingen terroristämpel i pannan

Mycket av terroristforskningen handlar i dag om muslimer. Danske forskaren Michael Tärnby från universitetet i Århus sade att det finns tusentals muslimska samhällen i Europa. De är alla olika och vi vet inget om dem. Varför blir vissa människor terrorister och andra det inte?, frågade han. Varför blir turkar sällan terrorister? Tärnby försökte förklara hur terrorister rekryteras. De har ofta lämnat sina hemländer och där är de inte längre välkomna. I den nya miljön är de inte accepterade. De får problem med sin identitet och hamnar i en livskris. När religionen kommer med de snabba och enkla svaren är det lätt att bli fast. Tärnby underströk att ingen har ordet terrorist stämplad i pannan. De som var med i Hamburgcellen var skötsamma studenter. Ingen kunde ana att de satt på rummet och planerade massmord.

Som ett exempel på hur lite vi förstått av terrorismens väsen refererade han vad en amerikansk general i Afghanistan sagt om al-Qaidas Usama bin Ladin. "Så länge han inte delar ut vapen får han skicka hur många videorullar han vill till världens tv-stationer."

Olika motåtgärder

Hur ser de terroristernas finansiella kanaler ut? Det vill Karin von Hippel vid King 's College i London studera. Hon menar att vi vet för lite om hur terrorismen finansieras. Hon vill också vidga begreppet motåtgärder. I dag går en miljon i så kallade muslimska skolor. Och miljoner har redan lämnat dem. Många terrorister har gått i en del av dessa skolor. Men om föräldrarna hade råd, eller om det fanns allmänna skolor, behövde de inte skicka sina barn till dessa muslimska skolor som är gratis.

Men det handlar inte bara om muslimer, betonade hon. Det finns anledning att varna för en del kristna frivilligorganisationer också, sade hon, och tog Somalia som ett exempel. Hon ansåg inte att det var rätt väg att förbjuda muslimska extremister att ställa upp i val, eftersom de troligtvis är starkare utanför samhället än i ett val.

Motåtgärderna mot terrorism kan se ut på olika sätt. Den amerikanska hjälpen till tsunamioffren har förmodligen gett en hel generation unga muslimer en bild av USA som gör att de inte blir terrorister.

Terrorism är inte något statiskt. Den ändras både på lång och kort sikt. Enligt en teori härjar terrorismen i 40-årsperioder. Anarkister, motståndare till kolonialmakterna, extremvänster och så nu den religiösa terrorismen. Terrorismen är ofta en blandning av nationalism, politik och religion.

På 1970-talet var de palestinska terroristerna noga med att inte skada personer som de ansåg var oskyldiga. I Jordanien sprängdes tre trafikflygplan på marken först sedan gisslan förts i säkerhet. Detta ska jämföras med al-Qaidas strävan efter att döda så många personer som möjligt.

- Nu ändrar även al-Qaida sin taktik i Irak. De går från bilbomber till kidnappningar och halshuggningar. al-Qaida ändrar sig fortare än vad vi gör. Något sker, men vi vet inte vad. Våra kunskapsluckor är för stora, sade Michael Tärnby.

Arbetar på fel sätt

En anledning till att vi vet för lite kan vara att underrättelsetjänsten arbetar på fel sätt. Stora resurser läggs ned på att samla in material och att sedan presentera det, medan analytikerna kommer i skymundan. Analytiker är sådana som frusit tillräckligt på fältet och förtjänat en plats i värmen, sade Neal Pollard från universitetet i Georgetown, Texas. Nej, i stället borde analysen öppnas för unga karriärister och få mycket mera resurser, ansåg han.

Förspelet till Falklandskriget togs som ett exempel på värdet av analytiker. En maskin, som matades med alla uppgifter, skulle aldrig svara att Storbritannien skulle sända en flottstyrka till Sydpolen för att återta några obetydliga öar under näsan på fientligt flyg. En maskin kunde inte räkna med premiärminister Thatchers bestämdhet eller brittiska flottans heder att leva upp till sina traditioner. Det förstod bara analytiker.

Fel att inte erkänna och rätta fel

Professor Dennis Töllborg tog upp frågan om rättssäkerhet och nationell säkerhet och sade att den nationella säkerheten ofta blev ett hemlighetsmakeri. Orsaken var att det inte fanns något pris att betala. Som exempel tog han den omdiskuterade utvisningen av egyptierna. Enligt svenskt synsätt gör säkerhetspolisen aldrig fel. Det finns inget organ i Sverige, till skillnad från i andra länder, som vakar över den som vaktar den nationella säkerheten.

- Det är klart att säkerhetspolisen gör fel. Det gör alla säkerhetspoliser. Felet är att vi inte diskuterar detta och rättar till felen.

Detta var samma dag som justitieombudsmannen skarpt kritiserade Säpo för affären med egyptierna.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Fakta: Cats

Centrum för asymmetriska hot och terrorismstudier (Cats) är en utveckling av Centrum för informationsoperationsstudier (Cios) vid Försvarshögskolan. Chefen för Cats heter Lars Nicander. Cats har följande uppgifter:

- Forskning och studier krig terrorism och kontraterrorism.
- Informationsoperationer.
- Utbildning inom det militära chefsprogrammet, studier samt nationell och internationell övningsverksamhet.
- Forskning och studier rörande skydd av
- kritisk informationsinfrastruktur.
- Forskning och studier rörande perceptionspåverkan/psykologiska operationer samt relevanta kulturella faktorer.
- Metoder för omvärldsbevakning och underrättelsemetodik.

Inom området asymmetriska hot samarbetar Cats med Centret för studier om terrorism och politiskt våld vid S:t Andrew-universitetet i Skottland. Chef för detta center är Magnus Ranstorp.

Foto: Martin Naucér

Farligt uppdrag med rätt att bli räddad

Försvarsmakten har ett moraliskt ansvar för de människor som genomför internationella uppdrag. De ska återvända hem i samma skick som de åkte ut. Därför måste det finnas en organisation som tar hand om dem som råkar illa ut på ett internationellt uppdrag. Det anser major Robert Nylén, och tog initiativet till att bygga upp en fungerande räddningsinsats.

Av Jan-Ivar Askelin

- Försvaret får inte tappa folk eller låta människor fara illa därför att vi inte har insett problemet eller

inte gjort något åt det. Vid sidan av den etiska frågan finns också en praktisk. Hur ska försvaret kunna rekrytera om man inte tar sitt ansvar att undsätta nödställda?

Det säger Robert Nylén, major i flygvapnet med bakgrund från K 3, Karlsborg. Han belönades nyligen med det så kallade Fältstipendiet, uppkallat efter Lars Fält som varit chef för Överlevnadsskolan i Karlsborg och den som gett begreppet överlevnad ett ansikte i Sverige.

Robert Nylén ställer några frågor och ger själv svaren.

- Har vi varit utomlands där svenskar försvunnit? Ja.
- Hur fungerade undsättningen? Dåligt.
- Kan detta hända igen? Ja.
- Är det troligt att det kommer att hända? Ja.
- Kan vi göra något åt det? Ja.

- Risken är att det här problemet kommer att öka eftersom tendensen nu är att vi skickar ut fler och mindre enheter. Vi kan inte gömma oss bakom Nato eller FN utan måste ta vårt eget ansvar. Kanske kan vi bli så bra på detta att det blir en svensk specialitet på internationella uppdrag. Att organisera undsättning kräver teknisk kunskap, att snabbt bygga upp kommunikationer i nätverk, att fatta snabba beslut och delegera och att skapa ordning och reda. Det är ju saker som vi anser oss vara bra på, säger Robert Nylén.

Piloten som bristvara

Överlevnad och militärt flyg har alltid hört ihop. Under andra världskriget utbildades de allierades flygbesättningar i hur de skulle klara sig bakom linjerna. De var försedda med kartor och pengar. Uppgiften var att ta sig hem även om det tog lång tid. Piloter har alltid varit en bristvara. I Sverige finns en organiserad räddningstjänst. En pilot som hoppar ska snabbt undsättas, även om det är till havs och i mörker.

- Men det är i fred, och då finns hela samhällets resurser till förfogande. Piloten ska inte gömma sig för befolkningen utan bli sedd. I krig skulle det ha varit annorlunda. Varken piloter eller skyttesoldater kunde räkna med en snabb räddning. Stod nationens existens på spel fick man ta förluster. Så var det bara.

- Så inträffar en ny situation, säger Robert Nylén. Svenska piloter skulle kunna skickas till konfliktområden utomlands. Helt plötsligt hade vi krigsläget, fast vi befann oss i fred. Nato har ett koncept för detta, combat search and rescue (CSAR). Med CSAR skulle svenska piloter kunna räddas. Om de hade rätt utbildning och rätt utrustning. På Överlevnadsskolan har nu alla svenska piloter, som anmälts för internationell tjänst, fått den utbildningen.

- Det är inte bara flygande personal som kan råka illa ut. I dag är alla mål, från brigadchefen till kocken. Skulle någon bli kidnappad, försvinna eller bli tillfångatagen blir det snabbt en mediehändelse som kan få stora konsekvenser. Innan militären kommit ut med sin information är händelsen redan känd över hela världen. Regeringschefer sätts under press. Krav ställs på att vi ska ta hem våra soldater innan något mer händer. Anhöriga måste få svar. Viktiga beslut ska tas under stor tidspress. Det här klarar man inte utan att ha övat.

Hjälp förvandlades till krig

Den här insikten kommer främst från USA där enskilda händelser har spelat en stor roll. Det började med insatsen i Somalia, där en aktion för att skydda humanitär hjälp blev en krigssituation. USA led förluster, blev förödmjukad och drog sig ur. Detta fick genast utrikespolitiska konsekvenser. USA fick rykte om sig att inte tåla förluster. I Irak försvann Jessica Lynch och undsattes under något oklara omständigheter.

- Det här blev ett begrepp och fick ett namn, personnel recovery. Det är summan av alla åtgärder för att undsätta personal som på något sätt försvunnit. Det kan vara en nödlandning eller kidnappning. Undsättningen kan bestå av allt från en insats med stridshelikoptrar och jägarsoldater till att man skickar fram en präst som förhandlar med kidnapparna. Termen personnel recovery är inte så laddad som CSAR, som i sig är en del av personnel recovery.

- Nu har personnel recovery blivit ett begrepp att räkna med, åtminstone i USA. När generalen Tommy Franks tillfrågades varför offensiven i Afghanistan dröjde svarade han att "vi gör inget förrän vi har förmågan till personnel recovery".

Personnel recovery består i korthet av en kedja.

- Rapportera. Någon måste rapportera att någon är försvunnen.
- Var och vem?
- Stöd. Få kontakt med den nödställda. Stöd till anhöriga. Stöd till kamrater i förbandet.
- Undsättningsoperationen.
- Debriefing och återinträde i tjänsten.

- Det ska finnas ett medvetande hos alla som åker ut, om vilka risker som finns, vad man ska göra om man råkar illa ut och hur undsättningen är organiserad. Det ska finnas en medvetenhet vid staber, både i området och hemma i Sverige. Det ska göras checklistor. Vilka resurser finns? Vem ska tala med medierna? Vem ska tala med de anhöriga? Det är viktigt att vi inte uppfinner hjulet varje gång.

Bygde upp egen räddningsinsats

- Den bästa åtgärden är kanske att se till att det inte händer något. Det gäller att känna till kulturen i det område där man ska verka. Soldaten ska vara förnuftig och inte ge sig ut ensam med en bil på landsbygden. Han eller hon ska kunna vara i kontakt med hemmabasen.

Sommaren 2004 provade Robert Nylén och chefen för Överlevnadsskolan, Tor Cavalli-Björkman, det här i praktiken.

- Det var när en svensk Tp 84 Herkules skulle åka ned. Den skulle baseras i Uzbekistan och flyga till Kabul. Vi undrade vad som skulle hända om besättningen tvingades att nödlanda eller blev sittandes någonstans. Fanns det någon organisation som kunde ta hand om besättningen?

- De som ledde Natoinsatsen sade till oss att det inte fanns någon organisation. Men om vi ville bygga upp en sådan var vi mer än välkomna. Vi fick klartecken hemifrån och började från grunden inventera vilka flygresurser som fanns med mera. Med tiden byggde vi upp organisation och arbetssätt och kunde börja öva i praktiken.

Övade i dagsljus och mörker

Räddningstaktiken gick ut på att det inledningsvis kom nederländska stridshelikoptrar av typ Apache. De skulle hålla sig i luften i området över den nödställde. När området ansågs säkert kom turkarna med transporthelikoptrar, Black Hawk. På de turkiska helikoptrarna fanns undsättningsstyrkan och de viktiga minröjarna. I Afghanistan finns det minor överallt.

- Det här övade vi i både dagsljus och mörker. Alla som jobbade med detta hade uppgiften vid sidan av sitt vanliga uppdrag. När sommaren var över kunde vi säga att vi hade en undsättningsförmåga i Kabulområdet. I nästa steg går det att utvidga den till andra delar av Afghanistan.

Belönad med stipendium

För dessa och andra insatser har alltså Robert Nylén belönats med Fältstipendiet, en utmärkelse som inte är förbehållen militärer. De flesta som fått stipendiet är faktiskt civila.

Det alla stipendiater har gemensamt är att de gjort något för att öka människans förmåga att överleva i en svår situation.

- Det är lätt att glömma bort människan i allt tal om teknik och stridsgrupper. Bakom allt detta är det ju ändå människor och för dem har försvaret ett stort ansvar, säger Robert Nylén.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

NBF-utvecklare lär sig i nätverksskola

Försvaret har varit dåligt på distansundervisning. Men nu pågår ett projekt vid universitetet i Umeå, där åtta utvalda personer från armén, flygvapnet, marinen och ledningssystemen får agera försökskaniner. I USA är denna utbildningsform välutvecklad och där går det till och med att läsa in de allra högsta kurserna på distans.

Av Jan-Ivar Askelin

Försvarmakten måste nu starta en egen utveckling. Tidigare har vi kunnat luta oss mot industrin, men den finns ju inte längre. Det är slut på de långa serierna där vi kunde göra experiment. Man kan ju också säga att försvarets utveckling tidigare varit tämligen hobbymässig. Den har inte stått på någon vetenskaplig grund, utan vi har mest pratat. Frågan är nu hur Försvarmakten ska bli mer vetenskaplig på verkstadsgolvet, det vill säga våra förband och skolor.

Överste Ingvar Hellquist leder personalprojektet i utvecklingen av det nya ledningssystemet och är för dagen uppe i Umeå och hälsar på de åtta utvecklingsofficerare som ska göra försvaret mer vetenskapligt. De studerar på distans, eller som deras lärare Per Strangert föredrar att kalla det - de deltar i en nätverksbaserad undervisning.

Ingvar Hellquist förklarar bakgrunden:

- När Per Wikberg på FOI kom med det här förslaget så slog vi till. Vi ska lära oss att göra en bra utvärdering av vad vi håller på med. Vi har valt ut åtta försökskaniner. Det är ju folk som vi känner och vi har försökt att fördela platserna mellan armén, marinen, flygvapnet och de som arbetar

med ledningssystemutvecklingen. Vi har nästan lyckats. Om det blir en fortsättning tänker vi plocka ut tolv personer och fördela dem geografiskt. Då har vi fått 20 personer som i sin tur ska sprida kunskapen. Skulle det här bli permanent i framtiden kanske man kan tänka sig att Försvarshögskolan får ta hand om det.

I [Framsyn nr 1 2005](#) skrev Patrick Kärrholm att försvaret är dåligt på distansundervisning.

Ingvar Hellquist håller med, och säger att man kan fråga sig varför.

- En förklaring kan vara att vi redan från början betraktas mer som en i gruppen än som individer. Så fort man kommer in i det militära och de sliter av en de civila kläderna så är man en i teamet. Det här slutar inte med grundutbildningen. Vi som blir kvar fortsätter att hamna i grupper som staber och så vidare. Vi militärer vill gärna se folk i ögonen.

Ingvar Hellquist har gått ett år på US Army War College och säger att USA har kommit mycket längre än Sverige när det gäller distansundervisning. Man kan läsa alla de högsta kurserna på distans. Bland annat sitter nu en svensk överste på Gotland och ska på två år läsa den kurs som Ingvar Hellquist gick för ett par år sedan.

- Med distansutbildning menas också att snabbt få ut viktig information i organisationen. Det kan gälla utbildning, taktik och så vidare. Under ett uppdrag kanske några hittar en ny sorts mina och då är det viktigt att alla snabbt får veta hur den ska hanteras. Det är distansutbildning i fält under skarpa förhållanden.

En av de åtta försökskaninerna är Mats Rehn. Han har 30 år bakom sig i artilleriet och säger att det här är den enda undervisning som fungerar för honom.

- Jag bor i Boden och reser i veckorna runt mellan Enköping, Berga och Kristinehamn. Min enda erfarenhet av distansundervisning var att hämta ett bokpaket på järnvägsstationen i Boden. Sedan skulle man tentera av detta. Det här är helt annorlunda. Vi har en virtuell mötesplats på nätet där vi hämtar litteratur, diskuterar och har enskilda samtal med läraren.

Mats Rehns projekt är en så kallad bekämpningsdemonstrator och handlar om den indirekta elden.

- Det är inte bara fråga om kanoner utan om allt som kan ge indirekt eld. Vi studerar hela kedjan från sensorer till beslut, handling och utvärdering. Det är väldigt intressant och jag har inte haft så kul på jobbet på länge. Men det är nog så att den som vill ha ett roligt jobb i försvaret i dag får vara beredd att röra på sig.

Det finns dock en plats på jorden där solen alltid ler. Åtminstone för Mats Rehn. Och det är Boden. Även om han kommer från Dalarna, vilket inte går att ta miste på. Och vad kan man göra i Boden?

- Jo, då tar man skotern och drar iväg på Luleälvens is till favoritkobben i Luleå skärgård. Och där mår man bara bra.

Mats Rehn har sin förklaring till varför försvaret har varit skeptiskt till distansundervisning.

- Det handlar om kontroll. Förtroende är bra, kontroll är bättre och razzia är bäst. Det sade amerikanerna i Bosnien.

Normalt brukar distansundervisning kräva sina offer. Det är lätt att underskatta arbetsbördan och det krävs en stark motivation.

Bo Strangert har varit länge vid Umeå universitet. Men han har sina rötter i Stockholm, så han är själv lite på distans. Han är imponerad av sina försarselever.

- Det här är en elit, det märks. De är utvalda och motiverade och de får ägna sig åt det här en dag i veckan. För vanliga distansstudenter är det mer flytande. De vet inte riktigt varför de läser och ska klara ett heltidsjobb vid sidan om. Eleverna är avancerade och de diskussioner vi för här, för man inte ens på C-nivå på universitetet. De är lite av pionjärer och ser den egna nyttan med sina studier. Dessutom arbetar de med projekt som de har med sig hemifrån. De kör på kvartstid, vilket motsvarar tio veckor på heltid, och kursen ger tio poäng.

Enheten för arbets- och organisationspsykologi håller i undervisningen, som:

- är aktionsinriktad - frågeställningar och projekt hämtas från verkligheten;
- tillämpar utrednings- och åtgärdsmetodik på vetenskaplig grund;
- ska bidra till att etablera uthållig och generell kompetens inom försvaret för validering och verifiering av resultat från försök.

Per Wikberg vid FOI deltar i utvärderingen av ledningssystemutvecklingen och har tagit initiativet till denna kurs, som är ett tvärvetenskapligt projekt som kallas Evolva. Officerarna ska inte bara förstå den vetenskapliga grunden för att själva kunna arbeta med försök och utveckling. De ska också kunna vara en länk mellan forskning och utveckling och Försvarsmakten.

Alla projekt har NBF-stämpel. Här följer en kort beskrivning av projekten.

- Svenska officerare i internationell tjänst ska tala engelska. Uppfattas en order på ett annat sätt om den är på engelska än på svenska?
- Hur vet man att man ställer rätt krav på ett stridsledningssystem innan man skaffar det?
- Under demonstrationer med ledningssystemet uppfattade många officerare att en så kallad tjänstedemonstrator fungerade dåligt och att man hade bättre grejer hemma. Skulle information och utbildning kunnat minska kritiken?
- Hur mycket finns och var finns det? På stridsfältet går det åt en massa prylar och det krävs ett system för att se till att var sak kommer på rätt plats. Vilka begränsningar finns för ett sådant system?
- Snart börjar myndigheter på Gotland samverka i det så kallade Gotsamprojektet. Gotsam ska klara av kriser på Gotland. Hur kommer myndigheterna att förändras när de ska samarbeta i Gotsam?
- Hur liten kan en enhet vara för att den ska fungera som ett behovssammansatt förband? I artilleriets projekt bekämpningsdemonstrator provas att låta en pjäs vara en grupp och så jämförs det med pjäser i förband.
- Läraren är inte alltid bäst i klassen. Läraren kanske nyss har lärt sig själv. Kan dataverksbaserade stödsystem kompensera en lärares brist på erfarenhet?
- Flygvapnet säger sig vara först med ett fungerande nätverk. Baser, sensorer, flygplan i luften och ledningscentraler är sammankopplade. Men det var för ett försvar av Sverige. Skulle flygvapnets nät också kunna hantera Natos metoder?

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

Forskarna varnar för ryska björnen

Robert Larsson, t v, var 13 år när Berlinmuren föll. Jan Leijonhielm har varit med lite längre. Han säger att Ryssland nu i praktiken åter är en enpartistat. Något militärt hot mot Sverige utgör dock inte Ryssland. Faran ligger i att Ryssland kan manövrera sig in i lägen som leder till frostigare relationer med omvärlden.

Ryssland innebär i dag inget militärt hot mot Sverige. Faran ligger i att den demokratiska utvecklingen försämras. Ryssland riskerar att bli mer isolerat och aggressivt och på sikt kan landet återigen utgöra ett säkerhetspolitiskt hot. Det framgår av en ny rapport från Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI).

Av Jan-Ivar Askelin

En oroande utveckling. Så skriver Jan Leijonhielm och andra FOI-forskare i den stora rapporten om Rysslands militära förmåga i ett tioårsperspektiv. Demokratiutvecklingen går bakåt och auktoritära drag stärks allt mer, skriver FOI-forskarna.

För alla som trodde att Ryssland ändå var på rätt väg kan nog läsningen av denna rapport vara lika skrämmande som överraskande. Den spelar en viktig roll för hur regeringen bedömer det ryska hotet.

Robert Larsson är inne på sitt andra FOI-år och detta är en av de viktigaste rapporterna han medverkat till. Han var 13 år när Berlinmuren föll.

- Det kan nog stämma att den gängse bilden av Ryssland släpar efter, säger han.

Robert Larsson är statsvetare med Kaukasus som specialitet. Han arbetar också med frågor om rysk energi och militär styrka.

Övriga forskare som deltagit i rapporten är Ingmar Oldberg, Caro Vendil Pallin, Jan Knoph och Wilhelm Unge.

Jan Leijonhielm, projektledare för Rysslandsstudierna, har varit med längre och sett hur den gamla kommuniststaten föll och kastades in i ett demokratiskt kaos för att nu återgå till ett sovjetliknande mönster. Detta börjar nu allt mer kritiserars i omvärlden, till stor irritation för Moskva.

- I praktiken är Ryssland åter en enpartistat, säger han. Presidenten har mycket stora befogenheter. Han är administratör och ingen politiker. Han vägrar att ställa upp i politiska debatter och understödjer inte demokratiska krafter. Spärren för att komma in i parlamentet, duman, är satt så högt som till sju procent. Det betyder att det i praktiken är mycket svårt för nya partier att komma in. President Vladimir Putin är dessutom så stark att han förmodligen skulle kunna ändra grundlagen och sitta kvar efter 2008. Men han eller hans krets kan lika gärna plocka fram en egen presidentkandidat, som presenteras för folket i lagom tid inför valet.

Risk för ett aggressivare Ryssland

FOI:s Rysslandsrapport är beställd av regeringskansliet och kompletterar den militära underrättelsetjänstens bedömningar.

- Vi inriktar oss främst på samhällsutvecklingen och gör en bedömning av vad den kan betyda militärt. Det är viktigare för oss att analysera den ryska ledningens politik och miljö än att lista typer av vapen, säger Jan Leijonhielm.

- Slutsatsen i vår rapport är att Ryssland i dag inte utgör något militärt hot mot Sverige. Faran ligger i att den demokratiska utvecklingen försämras. Det finns tecken som tyder på att vi kan få se ett starkare, aggressivare och mer isolerat Ryssland, som kan manövrera sig in i farliga lägen och föra utvecklingen tillbaka till frostigare relationer med omvärlden. Försvinner spärrens kan Ryssland således utgöra ett säkerhetspolitiskt problem i framtiden.

Det som hänt sedan den förra rapporten för två år sedan är, enligt Jan Leijonhielm, att då kunde man se att den demokratiska utvecklingen var på väg att plana ut. Nu ser vi att den är på väg tillbaka.

- Det är illavarslande att utvecklingen bort från demokratin nu kopplas samman med en starkare militärsektor i vilken stämningen blir mer omvärldsfientlig.

Ryssland är fortfarande ett ekonomiskt sett primitivt land vars inkomster till största delen baseras på råvaror. Olja och naturgas är de största tillgångarna. Vid enstaka tillfällen slår den ryska oljeexporten Saudiarabiens. Sex procent av världens kända oljereserver och 30 procent av naturgasreserverna finns i Ryssland. Allt fler länder blir också mer beroende av ryska energiråvaror. De gamla öststatsländerna går på rysk olja. Men även Tysklands beroende av den ryska energin ökar. Och det leder i sin tur till att Tysklands östpolitik påverkas.

- Förbundskansler Gerhard Schröder kritiserars hemma för att ligga för lågt i kritiken mot Tjetjenienkriget, säger Jan Leijonhielm. Risker är att samma sak händer i Sverige, eftersom den ryska

andelen av Sveriges importerade olja ökat från 5 till 20 procent under bara ett par år. Vid en konferens om Tjetjenien i Stockholm lät exempelvis Moskva förstå att man inte skulle uppskatta att svenska utrikesdepartementet skickade en representant. UD ställde heller inte upp. I sista stund lämnade denna person återbud förebärande familjeskäl.

- Detsamma gäller journalister, säger Robert Larsson. Risken finns att man inte får resa till Ryssland om man ställer upp på en konferens om Tjetjenien. Duman bestämde nämligen helt nyligen att den som var respektlös i sin inställning till Ryssland inte skulle få visum.

- Det här gör det problematiskt för alla som studerar Ryssland. Inte minst för forskare, och det har blivit svårare att knyta kontakter med ryska forskare eftersom de riskerar att åtalas. Och ett åtal innebär nästan automatiskt en fällande dom.

- Vi ser också att Ryssland placerar allt fler länder i facket Rysslandsfiender. Här finns givetvis flera av de gamla öststaterna, men även Finland har nog hamnat där och Sverige närmar sig gränsen.

Olja och gas som påtryckning

De goda oljepriserna har gett Ryssland råg i ryggen. Man talar åter om det starka Ryssland som vill visa sin makt. Oljan och gasen kan användas som påtrycknings-medel. Men ekonomisk styrka översätts också till militär styrka, och antalet stats-anställda med en bakgrund inom den militära eller säkerhetssektorn ökar. I rapporten konstateras att Ryssland i dag har en högre andel säkerhetsfolk, siloviker, i de ledande kretsarna, än vad Sovjetunionen hade under Gorbatsjovs tid.

Journalister mördas

Detta är en följd av Putins ledning. Putin styr med hjälp av silovikerna, som är tjänstemännen som kommer från styrkemyndigheterna. En rysk forskare beräknar att var fjärde person i den politiska eliten har en bakgrund i dessa myndigheter.

- Det är säkerhet främst som gäller, säger Jan Leijonhielm. Nära halva statsbudgeten går till försvaret och den nationella säkerheten. Putin har valt att kontrollera och tillåtit en personkult runt sin person, men i grunden är han en medelmåttig KGB-tjänsteman som gjorde snabb karriär i S:t Petersburgsbyråkratin. I hans bagage finns misstankar om kopplingar till kriminella grupperingar, men det är det knappast någon journalist i Ryssland som vill ge sig på. Över huvud taget är journalistyrket en riskprofession. Sedan Putin kom till makten har elva journalister mördats.

Då kan man ju fråga sig varför inte ryska folket reser sig. Ryssarna kan ju åka utomlands och se hur det ser ut. Ryska språket hörs ofta på Stockholms finare affärgator. Inte vill väl de leva i en enpartistat igen?

-Nej, sannolikt vill inte stora grupper det. Men samtidigt är 46 procent oroade för att Putin kan leda landet mot en diktatur. Nationen är således kluven, cirka 40 procent stöder i dag presidenten. De rika ryssarna är också relativt sett väldigt få, säger Robert Larsson. På landsbygden lever nästan hälften ett liv som kan betraktas som ekonomiskt torftigt. Med OECD-normer blir siffran ännu högre. En månadsinkomst på 300 kronor är inte ovanligt även för akademiker. Det finns ingen stor medelklass som engagerar sig politiskt. Men för ryssarna är inte demokrati detsamma som för oss. De förknippar demokrati med Jeltsins kaos. Stabilitet har efterlysts och uppnåtts. Kaos har bekämpats på demokratins altare.

- Det intressanta är, säger Jan Leijonhielm, att kommunisterna hävdade att man garanterade stabilitet och ordning. Nu är kommunisterna borta och samma argument går igen.

Putin skyller på väst

- Det oroande med opinionen är att folk inte verkar bry sig, säger Jan Leijonhielm. Opinionen tenderar att bli mer och mer västfientlig. Om det händer något hemskt eller inträffar katastrofer i Ryssland så skyller man ofta reflexmässigt först på utlänningar. Kursk är ett exempel, Beslan likaså, där Putin anklagade "vissa i väst" för att ligga bakom. Inom officerskåren betraktar fortfarande många Nato som sin huvudfiende fast försvarsmakten officiellt betonat uppgiften att bekämpa terrorism. Inom befolkningen anser cirka 45 procent att Natos utvidgning hotar Ryssland. Så sent som 1999 kördes ett Backfire-flygplan till Grönland vid en övning, där det sedan simulerades en kärnvapenrobotavfyring mot USA.

- Krigsmaktens status höjs på alla nivåer, säger Robert Larsson, till och med i skolan där militärpatriotisk fostran har återinförts som obligatoriskt ämne för de två högsta årsklasserna.

Men bilden av det ryska försvaret är ju ändå rostiga ubåtsvrak vid Murmansk och officerare som sopar gator, eller?

- Det vi ser på bilderna är materiel som avecklats, men som man inte har råd att skrota. Försvaret har blivit mindre - och vassare. Förbanden har mer eldkraft, skydd och rörlighet nu än förr. Bataljonen är grundstenen, men man övar med att sätta samman dessa i högre förband. Den ryska satsningen är främst strategiska robotförband, strategiskt bomb- och transportflyg samt luftlandsättningsförband.

Kalla kriget lever kvar i tanken

Likt USA har Ryssland sagt sig ha ambitionen att kunna slå till mot terrorister var som helst i världen, även om de sedan fick backa lite på det, säger Robert Larsson. Fortfarande finns det kvar mycket av tänkandet från kalla kriget. De äldre officerarna - det lär finnas 3 000 generaler - kommer ju från den tiden.

Vilken väg kan då Ryssland ta? Jan Leijonhielm har ju också varit med under kalla kriget.

- Vi måste inse att Ryssland bara haft 12-14 år på sig för att utveckla en demokratisk stat. Jämför vi med hur det var förr är det ju ändå en fantastisk skillnad, det allvarliga är att utvecklingen nu går åt fel håll. Skulle det som i dag sker i Ryssland ske i exempelvis Frankrike, skulle det bli ett väldigt liv över hela världen.

En råvarugigant. En enpartistat. I närheten av Sverige.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.

”Politikernas intresse för försvaret är svagt”

Foto: Martin Naucér

-I en verksamhet som försvaret är tillit A och O. Vilken tillit känner officerarna för den politiska ledningen? Det var ett stort misstag av politikerna att inte mer utnyttja försvaret i samband med flodvågskatastrofen, säger Torsten Björkman, professor på Förvarshögskolans ledarskapsinstitution.

Politikerna har underfinansierat försvarets verksamhet, och nu räcker inte pengarna för att uppfylla kraven. Det anser Torsten Björkman, som är professor på Förvarshögskolans ledarskapsinstitution.

- Politikerna har varit svepande och för snabbt fallit för begrepp som NBF, säger han och varnar för att många i den politiska ledningen svänger sig med militära begrepp som de egentligen inte förstår.

Av Jan-Ivar Askelin

Lanseringen av det nätverksbaserade försvaret (NBF) har blivit olycklig. NBF utlovar mer än vad det kan hålla. Jag brukar säga att vi ska ta bort hypen kring NBF, inse att vi redan vet mycket och dra nytta av det och behålla det kritiska sinnelaget. Vad är bra? Vad ska vi satsa på?

Det säger professor Torsten Björkman, som arbetar vid Förvarshögskolans ledarskapsinstitution. Han har lärt upp många officerare i ledarskapets svåra konst. År efter år brukar eleverna välja honom till den bästa läraren. Det som förmodligen uppskattas är hans föreläsningar som spänner över vida fält och som

återspeglar en stor erfarenhet. Föreläsningarna kan vara som en resa där man aldrig vet riktigt hur de ska sluta. Men man vet att det är lärorikt. Ungefär så är det att intervjua Torsten Björkman.

Det finns likheter mellan hur Försvarsmakten hoppade på NBF-tåget och hur det svenska arbetslivet har kommit att styras av amerikanska managementsidéer. I krisen är man mer redo att pröva något nytt. Och då finns det en risk att svälja försäljarnas vackra ord och finna att man hamnat i galen tunna.

- I en hierarkisk organisation som försvaret är det stora problemet att saker tar för lång tid. Förmågan till att föra ett blixkrieg är begränsad. Särskilt om det ska föras över en stor yta, säger Torsten Björkman.

- Ett annat välkänt problem med hierarkier är att de i toppen har för mycket att göra och de på de lägre nivåerna tycker sig ha mer att göra.

- I det här läget dyker tanken om nätverket upp. Men det blir mer av försäljningsargument än en dialog. Nätverket skulle ta fram kompetensen i organisationen och även fixa självsynkroniseringen, det vill säga saker skulle bli rätt gjorda utan en styrning uppifrån. Man frågade sig inte vilka nackdelar som fanns.

Lätt falla för finter

En nackdel är, enligt Torsten Björkman, att nätverket faller lättare för finter. En fördelad lägesbild kan komma i fel händer. Nätverket är bäst i sitt närområde. Däremot har man svårare att se helheten och riskerar att ödsla sina resurser på fel operationer.

- Näringslivet har sedan länge hamnat i en karusellverksamhet där olika mode-begrepp ges en otrolig vikt. Dessa modeller eller koncept har sällan infriat allt de ha lovat. Men man kan samtidigt inte säga att det varit helt bortkastat.

I likhet med NBF har dessa koncept ofta förkortningar med tre bokstäver. I boken Ledning för alla? beskriver Torsten Björkman hur den svenska förebilden för arbetsliv byttes ut mot amerikanska idéer. Ett sådant exempel är lean production. Västvärlden trodde att nyckeln till Japans framgång bestod i att producera mer med färre anställda på mindre ytor. Japanerna såg dock till att öka prestationen innan de skar ned. Den amerikanska managementmodellen förespråkade nedskärningen först. Sedan skulle prestationen komma automatiskt. Det här blev förödande för vård och skola när det infördes i Sverige, skriver Torsten Björkman.

Het managementmarknad

Kärnan i det amerikanska managementtänkandet finns i Boston, USA, och den innersta kärnan består bara av cirka hundra personer. Boston är inte bara managementsvärldens motsvarighet till modets Paris utan också managementvärldens Hollywood. Här skapas drömmarna om rikedom och näringslivets direktörer har varit snabba att haka på. Konzepten avlöser varandra och det finns till och med en marknad för begagnade idéer. När näringslivet har hoppat på något nytt så har de gamla idéerna kunnat säljas till offentliga sektorn.

Drivkraften bakom det här var lågkonjunkturen på 1990-talet, när arbetslösheten femfaldigades och vart fjärde industrijobb försvann. Det var lättare då att sälja enkla lösningar. Till saken hör också att de amerikanska konsultföretagen, som helt dominerar denna utveckling, också var djupt involverade i RMA-utvecklingen, revolution in military affairs.

Tunga system i försvaret

På senare tid tycks modekarusellen ha tappat farten. Många köpare av idéer har blivit besvikna och de direktörer som köpte konsulternas tjänster, ibland för att kompensera sin egen inkompetens, har tappat makt och styrelserna har tagit över.

- Under invasionsförsvarets tid skiljde sig försvaret fördelaktigt från näringslivet genom att vara långsiktigt. Försvaret har tunga system som tar lång tid att utveckla. Det går flera år mellan försvarsbesluten och riksdagsvalen. Det är lätt att överskatta styrbarheten i ett sådant system och tro att man kan åstadkomma mer än man kan göra, säger Torsten Björkman.

- Det blir inte lättare av att det politiska intresset för försvaret är svagt. Sysselsättningen i Arvidsjaur går före försvarseffekten. När vi säger insatsförsvaret tror jag att vi menar att försvaret nu har en större repertoar. Försvaret ska kunna lösa fler uppgifter. Här finns det nog en del att lära av de amerikanska erfarenheterna i Irak. USA skulle vinna kriget och ta över. Det var två olika uppgifter. Marinkåren var lämpad för den första, men klarade inte av den andra. Marinkåren är en elitstyrka och där klagas det på att den fått en för stor repertoar. Detta är frågor som vi måste diskutera i Sverige. Vilka insatser ska insatsförsvaret klara av?

- I FN är det en tydlig tendens att insatserna blir mer krigiska. Men ibland är det mer av fredsbevarande. Vilka ska man skicka då? frågar sig Torsten Björkman, och betonar att det finns en stor skillnad mellan uppdrag för EU och för FN.

- FN-insatserna är regelmässigt underbemannade och underfinansierade. Tio nationer skickar trupp vilket leder till effektivitetsförluster. Men i FN får man inte säga att någon nation är militärt sämre än någon annan. I de här sammanhangen ska vi ingå med svensk trupp. Den truppen önskar jag är förberedd för kriget, eftersom det är vad den behöver vara. Riktigt stora svenska förluster är något som vi inte har upplevt. Men när och om det händer, vad händer då?

- Här har vi ett problem med svensk trupp och med en utrikespolitik som säger att vi ska ge FN högsta prioritet. Svenskarna slängs in på många olika håll och med små enheter. Den här verksamheten skiljer sig markant från EU:s stridsgrupper.

Svårt få förståelse för problemen

Torsten Björkman menar att försvaret har ett planeringsproblem. Vilka krav ställs på försvaret?

- Uppenbart är att kraven är underfinansierade. Försvarsledningen är i en svår beslutssituation och jag känner djup sympati för den. Den politiska nivån är klart jobbig. Klart jobbig. Politikerna har konsekvent underfinansierat verksamheten. Man har varit svepande och för snabbt fallit för begrepp som NBF. Vi har politikernas behov av tjusiga begrepp parat med en enorm ekonomisk detaljstyrning och liten förståelse för vad försvaret kan åstadkomma.

Torsten Björkman har föreläst för försvarsberedningen och säger att man där rör sig med begrepp som man inte förstår. Försvarsledningen har en svår ekvation att lösa.

- I en verksamhet som försvarets är tillit A och O. Vilken tillit känner officerarna för den politiska ledningen? Vi vet att den är väldigt låg, säger Torsten Björkman. Och intensiteten i tilliten har ökat. Det var ett stort misstag av politikerna att inte mer utnyttja försvaret i samband med flodvågskatastrofen.

Torsten Björkman föreläser mycket om nätverk i de NBF-kurser som rullar på och han säger att nätverksorganiseringen inte är en revolution utan ett försök att reformera hierarkin. Till hierarkins avigsidor hör att man är dålig på den horisontella nivån. För att klara ut detta införs processstyrning. Man vill lägga ut flera funktioner på den horisontella nivån.

- I Höghvarteret talas det lite elakt om överstelöjtnantsmaffian. Den utgörs av handläggarna som gör utredningar och som i stor utsträckning koordinerar sig. Sedan är det bara för generaler och överstar att skriva på. Det här kallas för handläggarvälde och det skulle kunna göras officiellt i den nya processorganisationen. Då skulle det bli öppet. Nu sker det mer i löndom.

Trögt att införa ny teknik

I nätverket ingår den nya tekniken som av vissa sägs vara revolutionerande. Torsten Björkman anknyter till den militära teknikhistorien.

- Det tog 30 år innan man förstod vad kulsprutan betydde militärt. Kulsprutan brukar tas som ett exempel på banbrytande teknik. Detta är ett stort tema i den anglosaxiska världen och kallas disrupted technologies. Detta har präglat vår bild av hur trögt det varit att införa ny militär teknik. I Sverige lyckades kavalleristerna stoppa pansarutvecklingen ända fram till 1942. En flygvapenchef, Bengt Nordenskiöld, var så stor motståndare till radar att försvaret nästan var beredd att lyfta bort honom.

Den militära konservatismen är ett känt mönster. Torsten Björkman ser nu en fara i att pendeln håller på att svänga över för mycket åt andra hållet och att försvaret är berett att hoppa på nästan vad som helst bara det är nytt.

- Jag tror att Försvarets materielverk (FMV) är medskyldigt till detta. När FMV bildades på 1960-talet bröt man ut den viktiga funktionen att beställa stora vapensystem till en myndighet, som tenderade att bli mer ombud för leverantören än för beställaren. Denna utveckling var något som officerarna varnade för när FMV bildades. Nu när myndighetsstrukturen ses över kommer det där gamla spöket att återuppträffa. Vad har FMV betytt för de vapensystem som försvaret fått och i vilka mängder? Vilken roll spelade FMV i Gripenprojektet? Det är ingen brist på intressanta frågor att borra i.

Den överdrivna viljan till snabba förändringar tycker sig Torsten Björkman även se i Irakkriget. USA hade i förväg in-tecknat en massa vinster med den nya tekniken och gick in med för lite folk. När kriget var över hade de inte folk nog att klara säkerheten. En förklaring, som Torsten Björkman ser det, är att

vapenhandel i USA är en djupt kommersialiserad verksamhet. När det gäller att sälja i Pentagon är stridstekniken raffinerad.

Ödesmättat val

Den svenska försvarsindustrin är numera försvarsindustri i Sverige och allt ska vara interoperabelt. Torsten Björkman ser en fara i detta. Den som måste tänka annorlunda, som vi i Sverige gjorde under kalla kriget, blir mer kreativ.

- Vi står inför något av ett ödesmättat strategiskt val här, säger Torsten Björkman. Det finns ibland ett skäll på svenska särlösningar som kan leda till att vi lika gärna kan lägga av. Vad de gör i EU ska vi ju också göra. Men det skulle vara döden för vår kreativitet och utvecklingskraft, och vår förhandlingsposition skulle dramatiskt försämrats. För att få vara med gäller det att vara bra på vissa saker. Man måste ha ett ess i rockärmen för att få vara partner. Alltså måste vi ha svenska särlösningar som har potential att bli europeiska standardlösningar.

- Många tycks tro att nätverk är något sprillans nytt. Men nej. Livet är fyllt av nätverk, säger Torsten Björkman och berättar hur det började.

- Det här infördes av en amerikansk forskare, Jakob Morena, på 1930-talet. Han skapade sociogram där alla individer i en grupp skulle rita upp sina kontakter. President Franklin Roosevelt tyckte att Morena skulle testa hela befolkningen, men kriget kom i mellan. Så Morena fick nöja sig med amerikanska försvaret. Det var 16 miljoner personer och det största enskilda projekt som gjorts. Då avslöjades skillnaden mellan chef och ledare. En grupp kunde ha en chef som hade få kontakter i nätverket. Den som hade kontakterna var den som var ledaren i praktiken. Grupperna som styrdes av chefer med få kontakter hade lägre krigsduglighet. USA lärde sig under kriget att cheferna skulle vara ledare, och det här kom till Sverige på 1960-talet.

Varning för bakslag

Nätverk är en sak. Nätverksorganisation är en annan. Nätverksorganisation är en organisation av organisationer. Det ska finnas en viss formalism och struktur. De här insikterna slog igenom på 1980-talet. Nätverk av små organisationer slog ut stora organisationer. Det gick fortare att fatta beslut och handla. Småföretag i nätverk slog ut stora företag.

- Det pratas mycket om nätverk som Nato och EU, men ser man krasst på det så är de anglosaxiska länderna det viktigaste militära nätverket. USA, Kanada, Storbritannien och Australien är vapenbröder sedan första världskriget. Det finns ingen organisation, men nätverkskvaliteter som gemensamt språk och kultur vilket saknas i Nato. Det anglosaxiska nätverket är ett av många exempel på ett naturligt nätverk, som när uppgiften kallar omedelbart kan formaliseras.

Inget nytt under solen alltså. Försvarsmakten verkar tycka att en del gammalt är värt att behålla.

- Man reformerar försvaret i stället för att göra revolution. Vad jag kan vara orolig över är att pendeln nu svänger över för mycket så att det blir platt. Historien visar att det finns en olycklig tendens till pendelslag.

Och därmed var resan med Torsten Björkman över.

Jan-Ivar Askelin är redaktör för Framsyn.